

BVTLLE TÍ

DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

CLVB ALPI CATALA
CLVB D'ESQVÍ DE CATALUNYA

SUMARI: *Festa Patronal de Sant Jordi.*—
Sant Jordi en la cavalleria catalana, per
SIEGFRIED BOSCH.—*A Missenyor Sant*
Jordi, per MIQUEL MELENDRES, PVRE.—

Eduard Toda, restaurador de Poblet, per
B. BASSEGODA I AMIGÓ.—* * *, per
RAFAEL PATXOT I JUBERT.—*Crònica.*—
Bibliografia.—*Noticiari.*

Festa Patronal de Sant Jordi

Ofrena de la Medalla d'Or de l'any 1935,
instituída el 1923 pel senyor Rafael Patxot i Jubert,
al senyor Eduard Toda i Güell

SANT Jordi. *Festa Major del nostre CENTRE, que amb la solemnitat de ritual hem celebrat la nit d'aquest jorn que la Pàtria dedica al seu Sant Cavaller.*

El Saló d'Actes del nostre casal, curull d'una concurrència selecta. A l'estrada, el President del CENTRE, senyor Josep M.ª Blanc i Romeu, al qual acompanyen el representant de la Generalitat i diputat al Parlament Català, senyor Soler i Bru; el Conseller municipal i consoci nostre, senyor Ricard Altaba, en representació de l'Ajuntament; els directius del CENTRE senyors Blasi, Maspons i Anglasesell, Casades i Gramatxes, Nonell, Oliveras, Mora, Vila i Guilera; l'illustre instituidor de la Medalla d'Or, senyor Patxot i Jubert; el poeta Mossèn Miquel Melendres; el jove historiador senyor Siegfried Bosch; el consoci Mossèn Jaume Oliveras, en representació del senyor Bisbe; el consoci senyor Carreras i Martí, en representació de l'Orfeó Català. A més, han tramès representacions i adhesions, entre altres entitats, el Casal dels Lluïsos, el Club Excursionista de Gràcia, el Centre de Lectura de Reus, etc. També veiem, entre els directius i socis del CENTRE, els senyors Joan Amades, Joaquim Cabot, Dr. Guitert, Jeroni Martorell, Duran i Sampere, Joan M.ª Guasch, etc.

Obert l'acte, el senyor Siegfried Bosch llegeix un documentat treball sobre «Sant Jordi en la cavalleria catalana» que fou molt aplaudit.

La Presidència cedeix la paraula a Mossèn Miquel Melendres, el qual llegeix una poesia inèdita, amb el títol «A Missenyor Sant Jordi», que mereix uns entusiastes aplaudiments.

Tot seguit el Secretari del CENTRE dóna lectura a l'acord de la Junta Directiva en virtut del qual s'adjudica la Medalla d'Or, instituïda pel senyor Rafael Patxot i Jubert, a l'antic soci i conseqüent excursionista, el patrici senyor Eduard Toda, pel seus mereixements en les múltiples activitats que desenvolupa en pro de la cultura pàtria i especialment per la seva tasca en la restauració i recobrament del monestir de Poblet. Aquesta adjudicació és subratllada amb llargs aplaudiments per l'auditori dempeus.

Immediatament, el senyor Bonaventura Bassegoda i Amigó fa la biografia del nou Medallista. En descriure'l com excursionista, remarca els seus viatges gairebé arreu del món, fins el seu definitiu retorn a la pàtria, on amb un zel pel qual Catalunya li deurà eterna gratitud, restaura i recobra per a la nostra terra el gloriós Monestir.

La biografia que ha llegit el senyor Bassegoda és objecte de fervorosos aplaudiments, i, fet el silenci, el senyor President del CENTRE, amb sentits mots, fa ofrena de la Medalla d'Or al senyor Eduard Toda, el qual, enmig d'una ovació xardorosa, passa a ocupar un lloc a la Presidència.

El senyor Toda dóna les gràcies per l'adjudicació de què se l'ha fet objecte, agraint-ho al CENTRE i a l'instituïdor de la Medalla, senyor Rafael Patxot i Jubert.

Tot seguit el senyor Patxot dóna lectura al seu parlament de consuetud, interromput mantes vegades per les ovacions dels qui l'escolten.

En acabar aquest parlament, el senyor Patxot fa ofrena al senyor Toda del manuscrit del volum V de la Història del Monestir de Poblet, del pare Finestres, l'edició del qual volum, com és sabut, fou destruïda. Els exemplars que se'n coneixen són raríssims. En quant al manuscrit, només era coneguda la seva existència per algun bibliòfil. La donació és lloada com es mereix per l'auditori sorprès per la bella gesta del senyor Patxot i afectat per les paraules amb què l'aculleix el Medallista.

És cedida la paraula al representant de l'Ajuntament, el Conseller senyor Altaba, qui, en nom de la Corporació Municipal,

s'adhereix a l'homenatge al senyor Toda i felicita el CENTRE per la tasca que amb tan d'entusiasme desenvolupa. L'auditori dedica una ovació a les paraules del Conseller senyor Altaba, finalitzada la qual s'aixeca a parlar el diputat al Parlament Català, senyor Soler i Bru.

Comença dient que porta a aquesta festa la salutació de la Generalitat i de l'honorable Conseller de Cultura, senyor Ventura Gassol, qui, amb viu sentiment i per les obligacions ineludibles del seu càrrec, s'ha vist impossibilitat d'assistir-hi, com era el seu desig i com ha fet altres anys amb gran complaença.

El senyor Soler i Bru dedica paraules elogioses als senyors Toda i Patxot. Glossa la significació patriòtica de la festa, on troba plasmada aquella cooperació humana per la qual, segons Sant Agustí, es ve al món, començant per la solidaritat dels d'una mateixa llengua i costums, concepció eminentment nacionalista que fa del CENTRE un logar de patriotes.

El parlament del diputat senyor Soler i Bru és acollit amb llargs aplaudiments.

Finalment, el President del CENTRE, senyor Josep M.ª Blanc, dona les gràcies en nom de l'entitat a les autoritats, representacions i a tots els concurrents, que amb llur presència han honorat la festa, per a cloure la qual es passa a inaugurar el IX Saló Català de Fotografies de Muntanya, organitzat per la Secció d'Esports.

MEDALLISTES

- I. 1923. SR. CESAR A. TORRAS I FERRERI †—II. 1924. SR. ROSEND SERRA I PAGES †—III. 1925. SR. PELEGRI CASADES I GRAMATXES — IV. 1926. SR. IGNASI FOLCH I GIRONA — V. 1927. SR. FRANCESC MATHEV I FORNELLS—VI. 1928. SR. LLVIS ESTASEN I PLA — VII. 1929. MOSEN JAVME OLIVERAS I BROSSA — VIII. 1930. SRA. FRANCESCA BONNEMAISON, VDA. VERDAGUER — IX. 1931. SR. JAVME MASSO I TORRENTS—X. 1932. SR. PERE PACH I VISTVER — XI. 1933. SR. TOMAS RAGVER I FOSSAS — XII. 1934. DOM BONAVENTVRA VBACH, O. S. B. — XIII. 1935. SR. EDVARD TODA I GVELL

Sant Jordi en la cavalleria catalana

L'aspecte de la llegenda

CATALUNYA neix al caliu d'una monarquia franca. Per això, la nostra cavalleria té també els fonaments i base en l'Imperi franc.

Accepto la teoria germanista de l'origen de la cavalleria com a institució, que la fa davallar de la *remissió d'armes* als joves guerrers de l'antiga Germània, segons la descripció de Tàcit. Però el fet que cal remarcar és l'empeltament d'aquesta pràctica al costum de l'Imperi: això té lloc l'any 791 en què Carlemagne, que desitjava investir el seu fill Lluís del caràcter viril que li prestaria la remissió d'armes, el fa venir a Ratisbona i li ceneix l'espasa amb una solemnitat imposant. «Transcorren cinquanta anys, diu Gautier (1), i ens trobem, el 836, a Kiersy. El vell emperador Lluís, que, de tots els seus fills, prefereix visiblement Carles, el vol coronar rei de Neustria; però estima que abans de fer un rei cal fer un home, i li ceneix solemnement les armes virils, és a dir, l'espasa: *Armis virilibus, id est ense, cinxit.*»

Amb això, la cavalleria com a institució, a França, és un fet. De França passa a Catalunya i, amb el moviment migratori, també es constitueix en receptacle del seu culte. Per consegüent, de bell antuvi -remarquem-ho amb Carreras i Candi-, els catalans no presentaren cap fesomia pròpia enmig del corrent patronímic cavalleresc de l'Imperi franc.

D'aquesta manera, havia arrelat d'una faisó absoluta el culte a Sant Martí, bisbe de Tours. Adés, es venerava a Sant Pere, Sant Miquel i Sant Jaume, com ho prova l'existència de nombroses esglésies i capelles aixecades a llur honor. La influència de Sant Jordi no es deixa sentir fins cap a la segona meitat del segle XII, però des d'aquesta època, s'estableix com una pugna entre aquest i Sant Martí.

Ara bé, Sant Jordi interessava més que en el sentit hagiogràfic pròpiament dit, com a encarnació de les virtuts de la cavalleria: en altres termes, el màrtir havia cedit al cavaller i avui, la tradició

(1) *La Chevalerie*, dins de *La France Chrétienne dans l'Histoire*, capítol I, llib. IV, p. 161 i següents. Paris, 1896.

LAM. XXXIII

EDUARD TODA I GÜELL, MEDALLISTA DE L'ANY 1935

Eduard Toda

HISTORIA

de el Real Monasterio de Poblet ilustrada con
Dissertaciones curiosas sobre la antigüedad de su
Fundacion, Catalogo de Abades, y Memorias chrono-
logicas de sus Gouernos, con las de Papas, Reyes,
y Abades Generales de Cister, enantes à Poblet,
dividida en quatro Libros.

su Autor

el R. P. M. D. Jayme Finestres, y de Monsalvo, natural
de Barcelona, Monge de dicho Monasterio, Maestro
de el Numero de la Congregacion Cisterciense de los
Reynos de la Corona de Aragón, y Navarra, Exami-
nador Synodal de los Obisporos de Lleida, Gerona,
Barcelona.

TOMO V.

que contiene los Libros III. y IV. La Historia,
esto es la serie de Abades Quadriennales desde
el año 1623. hasta el de 1752: y algunos
Apéndices conducentes à la Historia.

4798
A. 11.

Historia

de el Real Monasterio de Poblet, ilustrada
con Dissertaciones curiosas.

Libro III.

que contiene la Serie de los Abades Quadriennales,
y Regentes, que tuvo el Monasterio desde el año
1623. hasta el de 1752.

Introduccion.

La Serie de los 54. Abades Regentes y Memorias
chronologicas de sus gouernos, que es el principio de el
Libro Segundo de la Historia, ocuparon los Tomos Segundo, Ter-
cero, y Quarto: por los quales habian ya pagado mis Lectores,
si el justo orden de escribir la Vida de los sucesos desde el
año 1151. hasta el de 1623. nos fuesse à botarlas en tomos el res-
ta de los siglos, como conio el conuio de los Medanos, que
por falta de assignacion equivocaban muchas noticias, y si
al fin se lograsen à no mis tareas. En este Tomo quinto se me
pone una nueva forma de gouerno, que introduxo en la Congre-
gacion Cisterciense de los Monasterios de el Reino de Aragón el año
1617. la Bula hec. Papa Paulo quinto confirmada
en el antecedente 1616. la qual suprimiendo y ordenando, que
todas los Conuentos estubiesen en abad, para solo quatro años à uno
de los tres siglos, que les nombrase la Congregacion, reduxo el
gouerno de los Abades à tan corta duracion. Esta nueva forma
de gouerno, que en algunos Monasterios comenzo ya desde el
año 1617. no tubo en Poblet su principio hasta que dio
fin à su vida el ultimo abad Pascual D. Simon Nolla año
1623. y desde entres los Abades de Poblet à duracion de
sus Quadriennos se llamaron Abades Quadriennales, que es la
materia que en la Prefacion y Motivo de la Obra nos propusimos
para este Libro Sexto de la Historia. En los tiempos mas
leuantes à los presentes, y los Abades de tan corta duracion,
nos permitian el camino llano, y sin tropiezos, tomando por base
de la memoria y materia de los primeros Abades Quadriennales,
y de otros que fueron sucediendo en adelante, que no dejaron su
memoria y vida de nuestros Notarios Dominicicos de aquel
tiempo. Pero hauiamos enoñado en ella, tanues de otros que,

catalana es refereix exclusivament a aquest segon caràcter, de manera que, fins i tot, s'ha produït un veritable fenomen d'assimilació de la llegenda a l'esperit del poble català i per això, encara avui, l'episodi de la donzella deslliurada és vivent en força contrades de Catalunya i es localitza al baix Empordà, a Rocallaura - a la muntanya del Tallat - i àdhuc pels volts de la ciutat de Montblanc, on existeix un portal que li havia estat dedicat. Sabem, també, que en el segle xv, cada any, en la processó de Corpus, es passejava pels carrers de Barcelona un *Sant Jordi a cavall, lo vibre, item la donzella de Sant Jordi*.

De totes maneres, l'acceptació d'aquest culte no es produeix sinó per un fenomen de lenta infiltració, a partir del retorn dels croats de Terra Santa, els quals, segurament, popularitzarien la seva llegenda. L'any 1304, el cronista Muntaner - *l'almogàver de la història*, segons Menendez i Pelayo - diu haver visitat *l'església on jau lo cors de mossenyer sent Jordi*.

Però el fet decisiu en la història del seu culte, és l'aparició repetida del Sant en les guerres tingudes contra el poder de la Mitja Lluna. Interessa remarcar-ho, perquè això perfilava el seu patronatge definitiu - recordeu la pugna amb Sant Martí - sobre la institució de la cavalleria.

De bell antuvi s'assenyala la seva presència quan Borrell II intentava la reconquesta de la ciutat de Barcelona, guanyant una batalla que hom donava per perduda. Afavoreix després els comtes Guerau del Rosselló i Guillem de Cerdanya, el 1094, a Terra Santa, i, més tard, els musulmans de Palma de Mallorca i els de València, en la batalla del Puig, i a Alcoi, es declaren vençuts per l'espasa del Sant cavaller.

A Aragó havia intervingut, el 1096, en la batalla d'Alcoraç, i és basant-se en aquest fet, diu R. d'Alos-Moner, que hom ha volgut explicar l'origen de la creu amb els quatre caps de sarraí que constitueix la divisa de les armes d'Aragó, segons les *Ordinacions* de Pere III. Remarquem que a Aragó, la devoció jordiana data ja del segle xi.

La *Crònica* de Jaume I és el text més antic de la nostra historiografia que ha conservat la memòria d'una aparició del Sant. Les altres fonts narratives sobre el mateix tema són prou conegudes i per això no cal fer-ne esment; però creiem inèdita la que reproduïx, del document que s'esmentarà, el cronista Pere Miquel Carbonell, de puny i lletra seus, en el registre 1529, primera part, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Diu el devot cronista:

«... per quant yo, Pere Miquel Carbonell, arxiver e scrivà de manament de la Reial Maïestat, tenint encara huy en dia, que comptam XXIII de Abril del any MCCCC vuytanta set, les claus del dit Real Archiu, ensemps e a soles amb en Francesch Carbonell, fill conscrivà e conarchiver meu, só molt devot al gloriós Sent Jordi e en cercar e saber les antiquitats qui son dignes de recordatió, cercant e investigant los actes e miracles fets per Nostre Senyor Déu ab intercessió del dit benaventurat Sent Jordi, he trobat una minuta antiga de una letra tramesa per lo Reverend senyor Mestre Jacme Perez, per la gratia de Déu bisbe de gratia de la Seu de València, al molt noble Baró don Pere Ramón de Moncada, senyor de Vilamerxant, en la qual minuta es feta mentiú de un miracle de Sent Jacme e de Sent Jordi, e més hi es feta mentiú de qual prosapia devallen los de la casa de Moncada. Per çò a lahor e gloria de nostre senyor Déu e de la Sacratíssima Verge Maria, mare sua, e de aquell victoriós e advocat de la Casa de Aragó, mossèn Sent Jordi, pos açi de mot a mot lo trasumpt de dita letra axi com he trobat scrit en dita minuta, e es del tenor segunt.

Transumpt de una letra tramesa per lo Reverend senyor Mestre Jacme Perez, bisbe de gratia de la Seu de Valentia, al molt noble Baró don Pere Ramón de Moncada, senyor de Vilamerxant.

Senyor molt spectacle: vostra letra he rebuda en la qual desijau saber la geonologia e principi de la Casa de Moncada en aquests Regnes de Spanya, per çò que yo preiqué lo dia de Sant Jacme. Per que, senyor, vos avis com se lig en les hystories de Spanya, la qual yo legí en Çaragoça, que l'any mil vuytanta tres com lo rey Pere de Aragó fos sobre la ciutat de Osca e fes vot no partir del setge fins la ciutat fos sua, en aquell cas Abderamen, rey de Osca, amprà Albazarien, rey de Çaragoça, e tots los altres reys de moros de Spanya, que li venguessen en socors, de què tots los dits reys ab infinida multitud de moros foren congregats en Çaragoça e començaren ves Osca; e tenia la ost dels moros deu leugues fins foren en vista de Osca. Llavors, lo rey Pere recolí tota la sua gent per exir contra los moros.

Segui's que aquell dia mateix lo exèrcit dels christians de França e Alamanya, ab Godofré de Bolló, prengueren la ciutat de Antiochia, un mes anans que prenguessen Hierusalem, en la qual batalla fonch vist Sant Jordi faent gran brega. Presa, donchs, la ciutat, dix un cavaller alamaný a Sent Jordi: —Certament, bé deveu fer gràties a Déu, car yo'm só trobat en molta bella batalla, mas may viu a un cavaller fer tantes virtuts com a vos, ni viu tan bella batalla com aquesta.— Respós Sent Jordi: —Donchs yo-us ne mostraré huy en aquest dia una altra pus bella, en la qual vos e yo guanyarem maior honor—, e pres-lo per la mà e dins aquella hora se trobaren en Osca, entre la gent del rey Pere, que ia volia començar la batalla, entre'ls quals era Sent Jacme armat en un cavall blanch, lo qual feu moltes gràties a Sent Jordi com li era vengut ajudar ab aquell cavaller, de que Sent Jacme començà cridar: —Aragó! Sent Jordi!—. E axí mesclà la batalla

e en tal manera feriren en los moros, que'ls encalçaren fins a les portes de Çaragoça e mataren cinquanta mil moros. E finida la batalla, desaparegueren Sent Jordi e Sent Jacme, e trobaren-se aiustats tots los christians en un puig, e lo cavaller un poch apartat que cercava son companyó Sent Jordi. E interrogat, dix qui era, dix en latí com era alamaný, de la casa de Montecatheno, e com aquell dia era stat vençador en dos batalles, ço és, en la de Antiochia e en aquella de Osca, e com lo havia portat un cavaller qui havia nom Jordi, lo qual havia fet meravelles en la una e altra batalla. De què lo Rey Pere, meravellat, pres lo dit cavaller al costat e tornaren sobre Osca e prengueren-la. En lo qual dia aparagueren Sent Jacme e Sent Jordi a un home en Sent Joan de la Penya, dient que digués al rey com ells eran stats en la batalla e que hagués per recomanat aquell cavaller alamaný e que'l heretàs en son regne; del qual cavaller devalla la casa de Moncada en Spanya, la qual ha fets tantes virtuts e victòries, com tots sabem.

Molt me comman a la senyora dona Maria, muller vostra, la qual yo tinch per special filla e senyora.

Aquí fineix la carta transcrita pel cronista, el qual afegeix a continuació com havia trobat en la *Crònica* de Jaume I la notícia d'una nova aparició de Sant Jordi, a Santa Maria del Puig.

La devoció reial catalana

La primera manifestació positiva de devoció reial al Sant és la creació de l'Orde de Sant Jordi d'Alfama per Pere el Catòlic, el 1201, amb la finalitat principal de combatre la Mitja Lluna. Fou instituïda a base de la donació del lloc d'Alfama, a Tortosa. De mica en mica, per virtut de noves donacions, assolí una remarcable extensió per tots els territoris depenents dels comtes-reis.

L'any 1263 es constitueix una confraria dels cavallers de Sant Jordi a Terol, a la qual Jaume I concedí, a perpetuïtat, la suma anual de cinquanta sous. Jaume II hi ingressà el 1297 i més endavant, el propi monarca entrà, també a títol de confrare, en una nova institució jordiana, a Múrcia, que datava del 1303 (1).

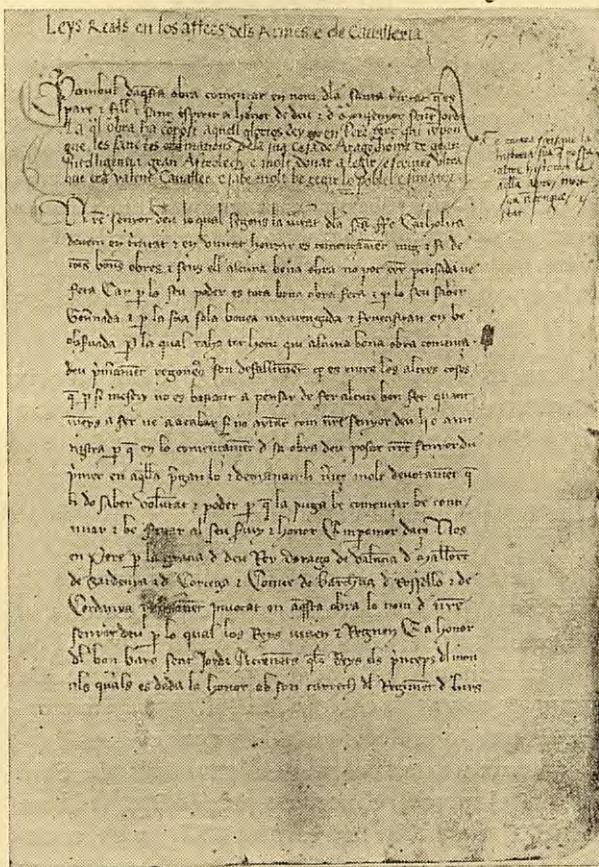
Hom conta que Jaume I volgué que la companyia de ballesters dita *del Centenar de la Ploma*, fundada per ell mateix a València, a rel de la conquesta, tingués per Patró el propi que l'exèrcit del regne d'Aragó, és a dir, Sant Jordi, i per això la Companyia fou anomenada també *lo Centenar del gloriós Sent Jordi*. Més endavant, en temps de Pere III, es constituïren en confraria, i fixaren

(1) Vegeu, respectivament, els registres 12, foli 132, 195, foli 89 i 235, foli 43, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

la seva residència a l'església de Sant Jordi. Fra Josep Teixidor, en la seva obra *Antigüedades de Valencia*, escrita el 1767, remunta l'antiguitat d'aquest temple al 1243. Finalment, l'any 1393, Joan II

li confirmava un privilegi i, no res menys, se'n feia confrare junt amb la reina.

Però el monarca més devot de Sant Jordi fou Pere el Cerimoniós. Consta que ja de petit lluitava les armes i hàbit jordians. Sota la invocació del Sant institueix un benifet a la capella del Palau Reial Major de Barcelona; pel maig del 1353 funda a València una confraria dels *cavallers de l'orde de Sent Jordi*; l'any 1371, probablement, dóna ordinacions

Primer foli de l'*Obra de Mossèn Sent Jordi e de cavalleria*, de Pere III Remarqui's on que la segona part del primer paràgraf és original de Pere Miquel Carbonell (Arxiu Corona d'Aragó, Reg. 1529, part 1.ª, fol. 17)

fundacionals a una altra confraria de *Mossèn Sent Jordi*, a Barcelona; a Tortosa, el 1380, fa capitols per a una *almonia* o *confraria de Sent Jordi*; el 1381, estableix una *empresa* jordiana a la Grècia catalana, i el 1382 una altra al castell de Livàdia, a la Grècia continental.

L'activitat jordiana del rei Cerimoniós no té límits d'acció as-

TRÍPTIC SANT JORDI. OBRA DEL MALAGUANYAT ARTISTA ANTONI BULBENA, EL QUAL MORÍ EN EDAT JOVENÍVOLA

EL LLOC D'ALFAMA, PROP DE TORTOSA, VORA LA MEDITERRÀNIA

Cis. Gallardo

LES RUÏNES DEL CASTELL DE L'ORDRE DE SANT JORDI D'ALFAMA

senyalables. Per tal d'honorar la confraria de València, en la diada del Sant, tramet al seu Prior uns *dits de la mà de Monsenyor Sent Jordi ab son reliquiari d'argent*. Cinc anys després, la seva cosina, la reina de Jerusalem i de Xipre, li fa tramesa de *lo braç de mossèn Sent Jordi, encastat en .I. braç e ma d'argent*. Encarrega la recerca del cap del Sant, dicta disposicions sumptuàries en relació amb el seu culte, en fi, escriu una *Obra de mossèn Sent Jordi e de Cavalleria*. Aquesta producció de Pere III - recordada per tothom, però que molt pocs han llegit - no és en realitat, sinó una traducció literal - les variants són limitadíssimes - del títol XXI, Partida II, i algunes lleis dels títols V, IX i XX, del Codi del Rei Savi. Aquest fet ha passat desapercebut als historiadors de la nostra literatura clàssica (1). La part original resta reduïda a un breu preàmbul en el qual Pere III determina l'abast i valor jurídica de l'obra. Aquesta, però, en definitiva, no té valor d'època apreciable, per tal com no correspon sinó a la d'Alfons X i, pròpiament parlant, ni a la d'aquest, perquè l'original castellà es fonamenta en el *De re militari*, de Vegeti, i, en general, en les lleis romanes. Per això, cal considerar-la sempre com un anacronisme.

El Llibre de les Ordinacions de la Reial Casa, de Pere III, esmenta la festa de Sant Jordi i la declara de precepte. Però aquest caràcter no fou plenament assolit fins alguns anys més tard. En canvi, a València, era una festivitat ja oficial des del 2 d'abril del 1343, i a Mallorca des del 1407.

A Barcelona, la Diputació prou maldava per aconseguir-ne una major extensió i obligatorietat. Així, l'any 1436, sollicita a les Corts de Montçó que *plàcia a vosaltres (els braços de les Corts) fàçats ab acte de Cort que la dita festa del dit beneit Sant sia d'aci avant tots anys colta (celebrada) almenys per lo Principat de Catalunya*. Però la seva consagració definitiva no s'aconsegueix fins el 1456, en Corts a la Seu de Barcelona. La constitució pot veure's al volum I, tít. XXX, llib. III, de les *Constitucions de Catalunya*.

Sant Jordi i la cavalleria

El patronatge de Sant Jordi sobre la cavalleria catalana, és albirador a través de les notes de devoció reial suara exposades.

Entorn el 1305, Muntaner, el cronista, fa posar la imatge del Sant a la senyera de les hosts almogàvers, que n'adopten el patro-

(1) Avenço aquestes notícies del meu estudi, de propera publicació, *Les Partides i els textos catalans didàctics sobre cavalleria. Relacions de mútua dependència*.

natge, i - diu en la seva *Crònica* - prenen com a crit de guerra el de *Avant, Aragó, Aragó, Sant Jordi, Sant Jordi!* Hom llegeix a la mateixa *Crònica* que el segell de la seva companyia almogàver era un gran segell, en què era lo benudirat monsenyer Sant Jordi, e les lletres deien així: «Segell de la host dels francs qui regnen lo regne de Macedònia». D'aquest segell es coneix un sol exemplar el qual pertany a la col·lecció del comte Pierre Viry, i és notable el fet que fou identificat només després de la segona edició del llibre de M. Gustave Schlumberger *Expédition des «Almogaveres» ou routiers catalans en Orient*. Hi figura, efectivament, un Sant Jordi a cavall, vestit de ferro, travessant amb la seva llança la gorja d'un dragó. Al revers hi ha empremtat un petit escut barrat amb els pals d'Aragó (1).

En el *Curial e Güelfa*, que data del segle xv, hom constata sovint una acceptació absoluta del patronatge del Sant sobre la cavalleria. Hi ha la descripció d'un combat singular en què els combatents llueixen a les cotes creus de Sant Jordi, i la lluita té lloc precisament en la diada del Sant. Retreu la confecció de paraments blancs també amb la creu de Sant Jordi i ho justifica perquè sots la invocació del qual és fundat l'orde de nostra cavalleria.

La segona intervenció jordiana, en la novella, coincideix amb una circumstància anecdòtica remarcable. Tots sabeu que era un costum molt a l'ordre del dia que amb motiu de la celebració d'un torneig o alguna justa, les dames afavorissin llurs respectius cavallers amb un petit present que els servia de signe distintiu, un braçalet, un rínxol dels seus cabells, un mocador brodat, un llacet. En la novella, Curial concerta una batalla a ultrança amb Boca de Far, el seu rival en amors i destresa en la guerra. Amb aquest motiu, *Curial tramés a dir a la Güelfa que li trametés alguna cosa de les sues que aportàs en lo dia de la batalla per amor d'ella*. La Güelfa, assabentada que els paraments que Curial es vestirà en aquell dia són blancs amb creus de Sant Jordi, *se'n entrà en una cambra petita e despullà's tota nua, e pres l'alcandora de impla* (una camisa molt fina) *que vestia e... ab la major cuyta del món feren per l'alcandora, axí per los pits com per les espatles de alt a baix, creus de Sant Jordi, e semblantment per les mànegues...* a l'objecte que Curial *la port demà per cota d'armes sobre l'arnès*. Aquest episodi, amb algunes variants i sense figurar-hi l'emblema jordià, també es llegeix al Tirant lo Blanc, capítol CXVII, on té lloc entre la princesa Carmesina i Tirant.

(1) Vegeu *Revista de Catalunya*, vol. II p. 593, núm. 12.

Curial, abans de la batalla, no s'oblida pas d'invocar el favor de Sant Jordi (1). Recordeu, d'altra banda, que una lletra de batalla tramesa a Galceran Escales per Joan Terrades, amb data de 27 de setembre del 1499, es diu, en la imputació de càrrecs, que... *yo-us ho combatré a tota ma requesta a ultransa, me persona contra le vostra, confiant en nostre Sor Déu e en lo glorios cavaller Sent Jordi fer-vos conèxer lo que falsament aveu dit e afermat* (2).

Interessa remarcar igualment el testimoni de jurista lleidetà Bernabè Assam, en el seu *Tractat de cavalleria*, escrit a les darreries del segle xv. Diu aquest autor que la forma acostumada, en el seu temps, de fer cavallers és que dos padrins calcin els esperrons a l'aspirant i li cenyeixin l'espasa, en tant que el cavaller oficiant, el que confereix la institució, pronuncia les paraules rituals: —*Deus e Sent Jordi te faça bon cavaller* (3). A França, el Sant preferentment invocat en aquesta ocasió era Sant Martí.

I bé, de totes maneres, el patronatge de Sant Jordi no es referia exclusivament a la cavalleria, sinó, en termes generals, a la milícia, àdhuc en els darrers segles de l'Edat mitjana, encara que dominant sempre aquell primer caràcter. En una lletra adreçada per Pere IV a Pere Joan Ferrer, destacat element de la política menuda barcelonina, en frase de Carreras i Candi, contenint interessants disposicions militars, hom llegeix aquesta primera disposició: *Primerament, que partint del dit Senyor Rey en nom de Déu e de Sant Jordi, ab la companyia de cavalls que comanarà, li es tira per ses jornades rahonables fins a la vila de Hostalrich* (4). El propi Pere Joan Ferrer, en la seva obra titulada *Pensament*, es defensa de les escomeses de l'amor arbitrant la protecció de Sant Jordi. Només així triomfa el seu esperit militar, de manera que, diu, *ordení lo viure meu en obrar aquelles coses que al stament militar son degudes*.

Des del segle xv la confraria jordiana de Barcelona pren un extraordinari relleu i una gran popularitat. Cada any, pels volts de la diada del Sant, celebrava una lluïda justa i torneig, en les quals prenia part el més selecte de la noblesa catalana. El seu llibre d'Ordinacions, que es conserva a l'arxiu de l'Audiència, de-

(1) Sobre aquesta i altres referències jordanes al *Curial e Güelfa* vegeu el treball de Serra i Baldó *El cavaller Sant Jordi i la seva presència en alguns textos catalans antics*. BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, maig del 1934, p. 176 i ss.

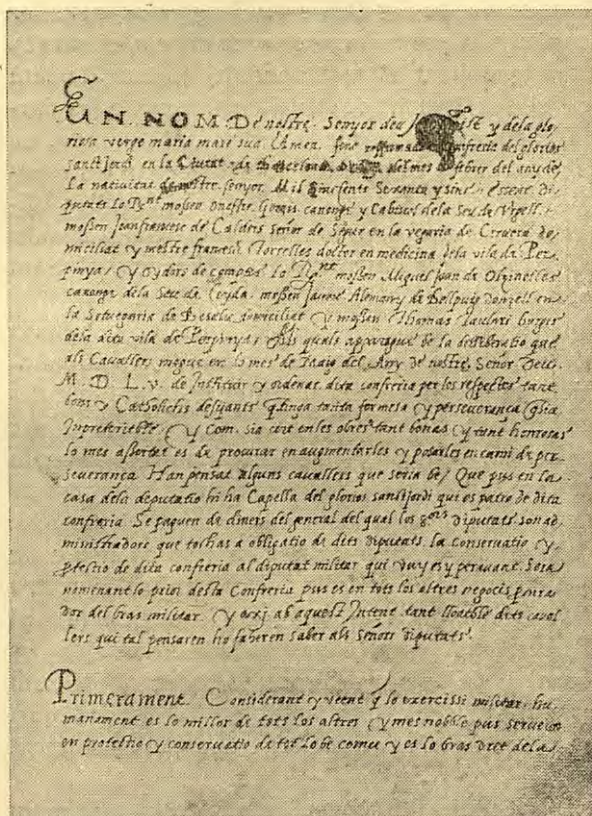
(2) Ms. 125, foli 18, de la Biblioteca de Catalunya.

(3) Ms. 46, fols. 39 i ss., Bibl. Catalunya.

(4) Carreras i Candi, *Pere Joan Ferrer, militar y senyor del Maresme*. p. 50. Barcelona, 1892.

talla tots els pormenors de la festa, en la qual hom constata la desaparició de la barbàrie que, primitivament, havia inspirat el torneig, davallant en una estricta manifestació d'habilitat, a base dels *renchs de junyer* i *taules de junyer*, que descriu minuciosament Ponç de Menaguerra en la seva obreta *Lo cavaller*.

En les Ordinacions del 1573 es diu que la finalitat de la confraria era exercitar els joves a la destresa i la pràctica en les armes: per çò los cavallers de Cathalunya moguts ab aquell zel qual convé a persones que son los nirvis y força, valor y deffensa de tot lo Regne, desijant ésser destres pera son cars y loch de gudament servir a son Rey, y a sa propria

Primer foli del llibre d'Ordinacions i actes de la Confraria de Barcelona. (Arxiu Audiència)

patria, loablement instituiren en algunes ciutats de Cathalunya, confraries de exercicis militars, y principalment en la insigne ciutat de Barcelona, com a cap de tot lo Principat i deffensa de aquell. Per consegüent, l'objecte de la institució anava estretament aparellat amb el patronatge del Sant sobre la cavalleria.

La confraria, però, no apareix organitzada i sostinguda per la Generalitat fins ben entrat el segle xvi, per acord del 14 de febrer

LES ACTIVITATS DEL CENTRE

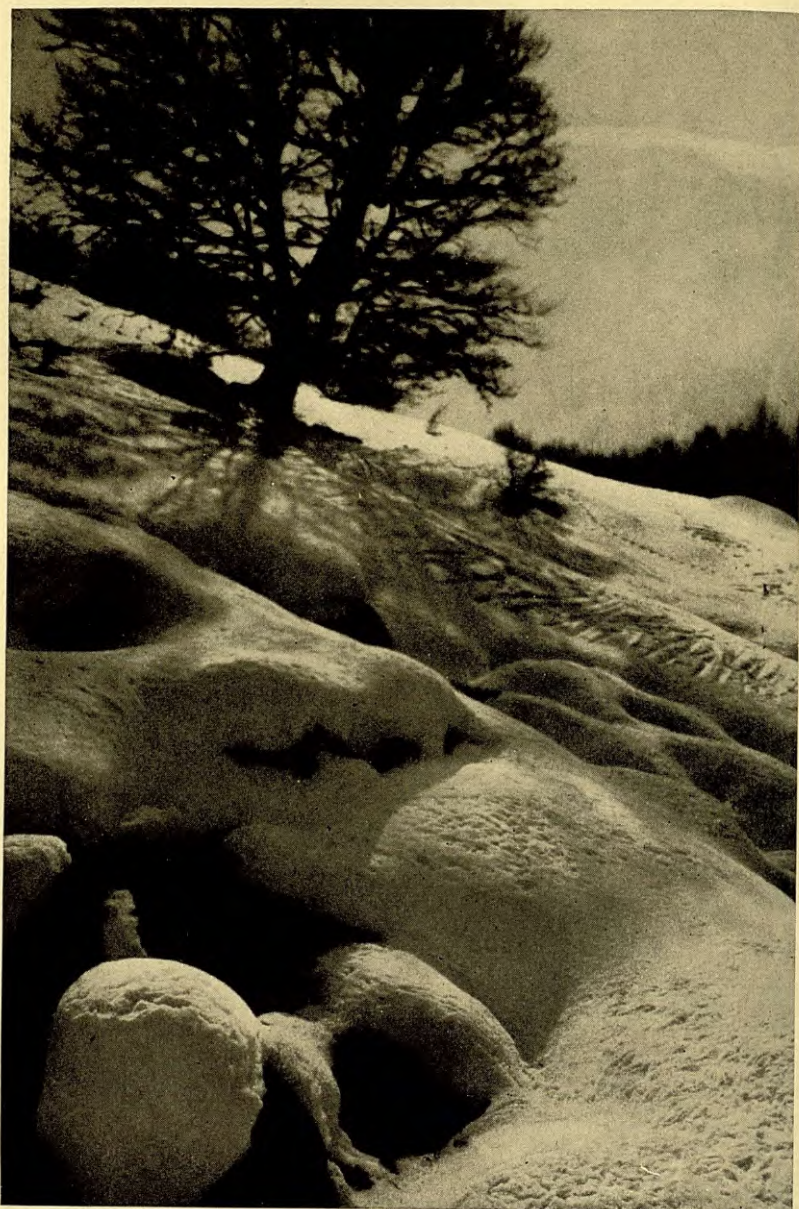
Cl. Puig Farran

FESTA PATRONAL DE SANT JORDI. LLIURAMENT DE LA MEDALLA D'OR
AL SENYOR EDUARD TODA I GÜELL

Cl. J. Nonell

DIADA DE SANT JORDI. LA PARADA DE LLIBRES DEL CENTRE A LA PLAÇA DE SANT JAUME

PRIMER PREMI: MEDALLA D'OR

Cl. A. GRASA
NEU

DEL IX SALÓ CATALÀ DE FOTOGRAFIES DE MUNTANYA

LÀM. XXXVIII

del 1565, amb el qual comença el seu llibre d'Ordinacions, on apareixen consignades, adés, les reformes del 1573, 6 de febrer del 1574, 1578 i 1580. Hi ha noves reformes que daten del 18 de maig del 1596 i altres del 1631. El darrer acte que consigna l'esmentat manuscrit és del 17 de gener del 1586.

Des del 1714

L'any 1714 és una fita en la història de la devoció jordiana a Barcelona. Sabem que la celebració oficial de la diada del Sant fou represa el 1716, però ja mancant-li el seu primitiu caràcter, és a dir, de Patró de la cavalleria, que és l'aspecte que ens interessa particularment remarcar.

La primera disposició que hom llegeix en el llibre d'Acords de l'antiga Reial Audiència referent a la festa del Sant, és una acta molt curiosa, datada de 9 desembre del 1727, en la qual es diu, literalment, que... *se pague a Juan Albert, portero de esta Rl. Audiencia por la ocupación que tiene de servir a la capilla de Sn. Jorge, doze libras, y lo restante se dé y entregue a Ramon Prat, carpintero oficial de la casa, por el trabajo que ha tenido de poner y quitar los tapices de las salas, desde el año mil siete cientos dies y seis hasta el corriente año inclusive* (1). Inmediatament a continuació segueix aquesta altra acta:

«Sres. Rius, decano. Borrás, Santos, Roxas, Quintana, Hontalba, Arredondo. = Barña. veinte y uno de Abril de mil siete cientos treita y dos. Los Sres. de la margen resolvieron y acordaron: que se celebre este año el día veinte y tres del corriente en la Capilla de las Casas Consistoriales de la antigua Deputación en que oy reside la Audiencia, la fiesta del Señor Sn. Jorge Mártir, con la misma solemnidad y conformidad que se ha hecho los años antecedentes, y que para ello se gaste lo necesario.»

Aquestes despeses, segons acta del dia 24, pujaren en total a la suma de 28 lliures, 6 sous i 2 diners, que fou pagada a Joan Albert, deduïda del producte de les multes i penes de cambra.

De totes maneres, la restauració definitiva del seu culte no es produeix fins l'any 1810, per una ordre de la *Junta Superior del Principado de Cataluña*, disposant la seva celebració a Solsona. Aquesta revifalla té, però, - ja ho hem dit - un caràcter completament diferent. La seva devoció es feia popular, en el sentit literal de la paraula, es desintegrava - valgui la metàfora - del seu caire mo-

(1) Arxiu Audiència, *Libro de Acuerdos de la Rl. Audiencia de Cataluña*, del 1716 al 1741, foli 180 v.º i ss.

nogràfic, que, d'altra banda, ja no corresponia a la nova època. Amb tot, el culte europeu a Sant Jordi ens ha donat encara mostres no gens llunyanes de conservar la seva tradició militar i cavalleresca.

Però aquí, a Catalunya, ha nascut una altra cavalleria, representada per la cortesia agradable del jovent que ha emprès la tasca de redreçar la nostra terra, una cavalleria civil, que és tot un títol, un símbol i una esperança. El Patronatge de Sant Jordi cal encara per a aquesta cavalleria civil. Per això cloem, amb Sanchez Juan:

Encara és hora de sofrir. Sant Jordi,
encomaneu-nos aquest aire ric
de ressol i ressons de clavicordi
i olor de roses del bon temps antic.

SIEGFRIED BOSCH

A Missenyor Sant Jordi

SÓN les orelles dretes de la Pàtria,
aquests penyals montserratins, que escolten
els horitzons sonors de les potades
del cavall blanc de Missenyor Sant Jordi?
Doncs, a obrir bé els portals! Que hi entri el núvol
d'or de llegendes i de meravelles
que el Cavaller d'abril alça en la ruta...

Els ulls oberts de tot infant no orfe
brillen dels contes que la mare explica.
I els Pobles són infants. I el meu té mare,
perquè el bressol daurat de Catalunya
ha resplendit de colossals llegendes
com la de Fra Garí, fet una botja
de tant de pèl. Com la de les estrelles
en la troballa de la Verge Bruna
—ramells de flors celestes que a la sina
de Catalunya Déu amant tirava—.
Com les del Canigó; i la de les quatre
barres amb sang en un escut enceses,
il·luminant, a tall de quatre ciris
incandescent, l'entusiasme nostre.

Com l'alta de Sant Jordi, quan occia
 l'aranya de Beyruth, i la princesa
 per a altres boques menys cruels servava...
 La Pàtria les sap i les reconta,
 les càndides llegendes, en poemes
 i en vitralles i en pedres i en tapissos;
 i una set vigorosa d'heroïsmes
 crema la gorja dels seus fills.

Que passi,
 doncs, gentilíssim, Missenyor Sant Jordi,
 gran Cavaller de la Llegenda Àuria!
 Hi ha una mica de Déu en cada somni.
 Hi ha un ver incògnit de sublims presències
 en la rondalla feta de prodigis
 i desenllaços irrealis. Responen
 ecos divins als contes de les fades.
 En el vel de la goja i en la punta
 d'altar, hi ha més d'un fil igual...

Ah, el dia
 que tu diguessis: —Prou!, o Sant! i els contes
 no ressonessin a la nostra orella
 movent a arduïtats! La ratlla nua
 sense cap halo, és dura a les ninetes.
 La Veritat sense la Fantasia
 és dura al pensament. I ho és la Història
 sense el coixí reial de la Llegenda...
 Si deies: —Prou! i el teu cavall paraves,
 canviariem per resums de càlcul
 els versos floralistes. La paràbola
 fóra esborrada en tots els evangelis.
 Diríem foll a l'amador que busca
 la flor d'amor en el penyal difícil;
 i des del fons del bac de la matèria,
 ni esma tindriem de pensar en els astres!

Doncs, a obrir bé tots els portals! Que hi entri
 l'alè del vent del Cavaller Sant Jordi
 que corre etzit a alliberar una verge!
 Hi ha encadenades tantes coses càndides
 a punt de devorar, a la nostra Terra!
 Hi ha tantes verges per al Draç! La calça
 curta i la barretina i la caputxa,

la tarda dels diumenges en família,
la creu de palma al finestró, la ronda
nocturna, el místic campaneig de l'Àngelus...

Una punteta de romanticisme
damunt del nostre front d'utilitaris
vindrà tan bé! Si de pobresa avara
motejà Catalunya l'Alighieri,
bé ens en redimirà la gentilesa
d'un Sant Patró que es bat per una núbill
Jordi vol dir pagès. Però el Sant Jordi
de Catalunya féu brillar en la rella
fulgors vivíssimes de Poesia.

Colgant llavors als solcs de les llaurades,
colgà ideals als solcs profunds de l'ànima.
Sense deixar de veure que eren gotes,
veié en les gotes diamants i estrelles.
Transfigurà el treball de cada dia...

Oh! Els catalans t'esbatanem les portes,
alt Cavaller! Passa rabent! Mereix-nos
la dignitat de jornalers de somnis!
Fes-nos iguals, no rebaixant altures,
sinó enlairant profunditats. No sia
l'hostal de sisos, on els cors s'igualin;
ans, agermana'ns en la democràcia
quan d'un pagès n'hagis format un pròcer!

Dignifica'ns a tots. Els qui comanden,
al maner de la porta muda ferma'ls
de tant en tant el teu cavall. Que el trobin
en eixir, renillant perquè el cavalquin
i l'esperonin fins al lloc on plora
la Princesa lligada de la Pàtria!
I els qui treballen, que una claror d'iris
els encengui l'esguard. Que en cada núvol
vegin oberta una ala blanca d'àngel.
I - cavaller del pa de cada dia -
que al costat del volant o de l'aixada
tot català trobi l'ofrena teva
d'un gran braçat de roses!

MIQUEL MELENDRES, PVRE.

Eduard Toda, restaurador de Poblet

Honorable senyor; senyores i senyors:

Un ben amable costum que ha adquirit força de llei, fa que la personalitat a qui s'adjudica anualment la Medalla d'Or del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA en la festa major del Sant Cavaller i de les roses, gentils missatgeres del maig, vingui acompanyada d'una altra persona, a manera de patge o herald pregoner de tots els mèrits que li han fet assolir la preuada joia.

Enguany, i com sempre em passa amb els bons amics, un d'aquests m'ha pregat que fós jo, el patge del senyor Eduard Toda i Güell i que l'acompanyi a rebre el nostre tribut. I en bona fe, que si la Medalla d'Or la concedeix el CENTRE als qui han recorregut el món, encenent arreu el foc de l'amor a les meravelles de la nostra terra, el digne company Toda, no té pas qui, com es sol dir, li passi la mà per la cara. De manera, que hauria d'ésser ell qui em presentés a vosaltres com a digne d'ésser el seu herald i no pas jo, pobret de mil

Escolteu ara el que diuen els papers que he hagut de regirar. Diuen que el dia 23 de juny de l'any 1869, tres joves inquiets i aprofitats acabaven de rebre el títol de Batxiller a l'Institut de Reus. Era l'any després de la «Gloriosa», pocs dies abans de la festa major de Reus, i tots tenien el sol dels quinze anys ficat al cap. Eren l'Antoni Gaudí, qui amb el temps esdevingué el genial autor del temple de la Sagrada Família de Barcelona; l'altre, era el futur metge Josep Ribera i Sans, el qual acabà essent catedràtic de la Facultat de Granada, on havia fet els estudis; i el tercer, era el nostre Eduard Toda i Güell, amb la lloança del qual ens honorem en aquesta solemniat vetllada. Gaudí havia d'anar a Barcelona a fer-se un nom, estudiant d'arquitecte; en Ribera marxà a Granada per a ésser metge, i en Toda anà a seguir els estudis de Lleis, per tal de poder entrar, després, en la carrera diplomàtica.

I amb tal diversitat de propòsits, hagueren de destriar-se; per bé que tots tres portaven ben reclòs dintre el cor el mateix afany: la restauració de Poblet, destruït i profanat pels de la Conca de Barberà en aquelles disbauxes de l'any 1835.

Ja tenim el jove batxiller a la Facultat de Dret de Madrid, amb la indubtable enyorança de la llar, dels companys i de la terra. I encara d'aquesta terra mare, n'enyorava les venerables ruïnes de Poblet, per bé que en acomiadar-se els tres jovincels es comprometeren a fer tots els possibles esforços per a arribar a la desitjada restauració de tal joia d'art català. I és que el seu record no s'apartava mai del jove Eduard Toda; així, el 1870, l'invocava en uns versos que començaven dient:

*Ruinas venerables que en mi patria
os alzais rodeadas de silencio.
¡Oh sombras de un poder sagrado y noble
que puso el mismo Dios en nuestro suelo!*

Però no us cregueu, senyors, que això era platonisme sol; no, el pla dels tres companys era la restauració integral del Poblet en ruïnes, no en tant que monument, sinó a més com a institució i fogar de cultura: museu, acadèmia, cenobi, colònia universitària, Biblioteca, laboratori i, fins i tot, seminari.

I per a poder donar vida a tal somni daurat, no comptaven més que amb llur joventut i entusiasme! Fou llavors que en Toda escriví uns apunts històrics, o memòria descriptiva, titulats *Poblet*, que publicà amb tota il·lusió amb el propòsit de començar a recaptar quantitats per a atendre les primeres despeses.

Acabà la carrera diplomàtica i fou destinat a la Xina, del 1875 al 1883, des d'on escrivia treballs que la «Renaixença» i la «Il·lustració Catalana» li publicaven a mans besades, car eren visions clares dels seus viatges, escrits amb el cor a la mà, per un home de lleis, que esdevenia un viatger de tot el món per raó de la seva carrera.

Diuen alguns, que el primer treball que publicà fou a Madrid, el 1874, titulat *La noche de Todos los Santos*. No en sé res.

Una volta cònsol, fou destinat a Orient, a la Xina. Residia a Macau, Hong-Kong i Shanghai, i de retorn a Espanya, visità el Japó, la Corea i altres illes de l'Oceania. De tots els seus viatges, en féu descripcions, com veureu pel que aniré recontant-vos barrejant la Cronologia amb la Bibliografia. Pertot arreu honoraven els seus talents i les seves qualitats personals, el seu do de gentes en tracte obert i expansiu; així avui, en aquesta festa, podria lluir mantes decoracions honorífiques; rumbejar, la de Cambodge (1878); l'Orifany blanc de Siam (1878); Mèrit Naval (1879); Isabel la Catòlica (1883); Carles III (1886); una altra del Mèrit Naval (1893); Legió d'Honor (1895); Comanador de Dannebrogordenen (Dinamarca) (1894); Creu d'Alfons XII i Gran Creu (1930).

El 1888 tornà a Espanya i tinguí la sort de guanyar la seva amistat. Venia llavors d'Egipte carregat d'antiguitats, mòmies i llurs caixes o taüts, moltes de les quals passaren al Museu de la Història, de Madrid, i al Museu-Biblioteca Balaguer, de Vilanova i la Geltrú.

A Egipte féu el viatge d'Alexandria a Kartum travessant el desert fins a la segona gorja o cascada del Nil amb una caravana de beduïns. De tal viatge portà la traducció de l'obra de Jordi Rawlinson *Egipte*, de la col·lecció *Historia de las Naciones*, que publicava a Madrid «El Progreso Editorial», i no s'acontentaren amb la sola versió sinó que, a més, li encarregaren, com a acadèmic de la Història, un apèndix original sobre les mòmies de Bulak, perquè era l'època en què Maspero, l'eminent egiptòleg, hagué de captenir-se de les substraccions que feien sospitar les periòdiques aparicions en el mercat de teles, papirus, estàtues i altres objectes pertanyents a la descoberta d'algun hipogeu com el de «Dehir el Bahari», prop de Tebes. Això fou el 1881 i el comerç clandestí durava des del 1876.

D'aquest viatge nilòtic, en resultaren dues obres notables: *A través del Egipto* (1889), il·lustrada per Riudavets, i que forma allò que els nostres veïns en diuen «un fort volume», i una altra d'editada per la mateixa casa (1888) *La vida en el Celeste Imperio*, i, el que és més d'elogiar, una forta col·lecció d'antiguitats i llibres destinats a les Societats culturals, de les quals he parlat abans, i, a més, algunes conferències donades pel nostre admirat amic en llocs adients. Recordo la que donà al mateix lloc on ens trobem, sobre la Xina, i una altra a la «Lliga de Catalunya» sobre *Ali-Bei el Abbassi*, en les quals mostrà documents desconeguts fins aleshores. Però aquesta fou més endavant, el 1892.

Dels seus generosos presents ja esmentats, en publicà un catàleg, especialment de les mòmies i d'altres donatius a Vilanova el 1887, que meresqueren l'honor d'ésser les primeres arribades a Espanya, tal volta a precís del fundador del «Museu Biblioteca Balaguer», de qui fou en Toda marmessor testamentari. Tan important era la sèrie d'objectes continguda en el catàleg, que, amb molt bon sentit, la Junta del Museu la installà en una sala especial. En el de Madrid hi ha, també, algun record: com caps de mòmies tebanes i caixes de mòmies senceres.

El 1882, publicà la traducció a l'anglès d'una obra de numismàtica annamita, sota el títol *Annam and its minor currency*. L'any 1883, trobant-se de pas a Barcelona, tingué lloc la inauguració

d'un Casino a Canet de Mar, obra de Lluís Domènech i Montaner, en la qual ocasió els amics de «La Renaixença» s'engrescaren a representar, al novell Teatre, la tragèdia inèdita d'Àngel Guimerà, *Judith de Welp*, i s'encarregaren dels principals papers en Josep Blanch i Piera, en Josep Ixart, l'Eduard Toda, l'Heribert Mariezcurrena, en Masriera, l'Agulló i una comparsaria lluïdíssima formada per llorejats poetes i, tal volta, d'algun mestre en gai saber. No cal dir que fou un èxit.

Feia poc temps que havia eixit el *Poblet. Records de la Conca de Barberà* (1883). Més tard, el 1886, havia començat la publicació dels seus estudis egiptològics per *La muerte en el antiguo Egipto*; el 1887 els continuà amb el segon estudi *Sesostris*, i els acabà amb el tercer *Son Notém en Tebas; inventario de un sepulcro de la XXª Dinastía y traducción de los textos*, que publicà el «Boletín de la Academia de la Historia». Madrid, Imp. Fontanet.

L'any 1888, en deixar el Consolat d'Alguer, que desempnyà en el 1887, «La Renaixença» li publicà el seu estudi *Un poble català de Sardenya - L'Alguer*, que segurament donà motiu que l'Acadèmia Espanyola li concedís, l'any 1890, el premi anual per la seva *Bibliografía Española de Cerdeña*. L'any 1889 havia publicat, a Madrid, el seu *Derecho Consular de España*, i el 1890 (anys d'activitat) *Anales Consulares de España* i, com si no fós prou: *El Asia Oriental - El Imperio Chino, Corea i Japón*.

Del seu viatge a través de l'Egipte, en Toda en reportà el coneixement d'un projecte desconegut de la història del segle XVIII, referent a l'anexió dels països del Mar Roig i alt Egipte, a la Corona d'Espanya, aprovat per Felip V, que es troba a l'Arxiu general central del Regne, dipositat a Alcalà (Lligall n.º 3.030). D'allí, en Toda en pogué treure coneixement, i en parla en el seu llibre del 1899.

Per a reposar un poc, fins el 1892 no donà al públic la seva *Guía Histórica de España y Portugal*, que tingué força acceptació, i l'any següent, 1893, publicà la versió espanyola de la *Historia de los judíos de las edades antigua, media y moderna*, de l'original anglès de James K. Hozmer, amb un «apèndix» original sobre Espanya, i, com a torna, *La Poesía Catalana a Sardenya*, com també l'esmentada *Historia de la China* per al «Progreso Editorial» de Madrid, i, a Madrid mateix, ix a llum, el 1895, la *Bibliografía Española de Cerdeña* que l'Acadèmia li havia premiat el 1890.

Els publicats en aquest mateix any referents a la jurisprudència consular, li foren encarregats pel Ministre essent cònsol a París, d'agent comercial del Ministeri. Des d'aquests temps li sovintegen

els encàrrecs i missions oficials, els quals exigeixen molt d'estudi i serenitat, car ja sabeu que els diplomàtics no poden dir mai «sí» ni «no», han de dir «probablement», o bé «¡qui sap!». Eduard Toda començava a estar cansat d'esperit i de cos, fins que es jubilà de la seva honrosa carrera a les acaballes del segle XIX, després de quinze anys de serveis de tota mena i pertot arreu, car en Toda fou un excursionista de tot el món. Així, el trobem a Macau, el 1876; a Hong-kong, el 1878; el 1882, a Shanghai; a Annam i el Caire, el 1884; a Glasgow, el 1888; a Elsingsfors, el 1890; a Caller i Kingstown, el 1891 i 1892; Guayaquil, el 1894; Havana, París, Algèires, Gibraltar, 1895; Brusselles, 1897; Alger, 1898; Estats Units i París, 1899; Hamburg, 1900, i Londres fins el 1901.

Ja abans de la seva retreta de la carrera oficial havia hagut de redactar un *Acuerdo entre España y Francia para la represión del contrabando*. Després estigué a la Direcció d'una casa naviera molt poderosa, de Londres, fins que el 1903 adquirí les ruïnes de l'encimbellat castell i monestir de Sant Miquel d'Escornalbou, el qual, des del seu alterós penyal, s'emmiralla en les tranquil·les aigües de l'estany de Riudecanyes, que ha anat a portar poca o molta prosperitat en aquelles eixutes terres i una promesa d'aigua per a la ciutat de Reus, tot esperant les del Siurana.

En aquelles alteroses ruïnes s'establí Eduard Toda per tal que la seva estimada mare emprengués la restauració del destroçat convent, donant-li així ocasió de passar la vida tranquil·la i disreteta al seu costat. I Escornalbou s'ha restaurat i s'ha poblat de tot el bé de Déu de les colleccions del fatigat viatger mundial, és a dir, no pas tot, sinó la resta del que li quedava després de les abundoses distribucions que havia fet als Museus i Biblioteques.

En aquella solitud Toda preparà amb tota cura la seva obra *Curiositats de Poblet* (1932) després de la reedició del catàleg dels objectes cedits al Museu Biblioteca Balaguer, de Vilanova, que s'havia publicat el 1916.

La titulada *Estudis Pobletans*, veu la llum el 1925, publicada per la Reial Societat Arqueològica Tarragonina, i, un any després, llançà al públic la *Història d'Escornalbou* (1926). L'any 1927, presideix, per justos títols, el Consistori dels Jocs Florals de Barcelona, i llegeix en la històrica festa un bellíssim treball sobre *Bibliografia*.

En tals calendaris inicià el Monumental Corpus que es titula *Bibliografia espanyola d'Itàlia des dels orígens de la impremta fins el 1900*, del qual cal parlar amb tot respecte i veneració.

De la mateixa època és el petit àlbum turístic en quatre llengües *Monestir de Santes Creus*, amb multitud de gravats.

Els convents de Reus i sa destrucció en 1835, és el títol d'un altre assaig històric, que el «Centre de Lectura» de dita ciutat publicà el 1930. En aquesta mateixa data publicà la biografia del Dr. Josep Ribera i Sans, i fa el seu solemni ingrés a l'«Acadèmia de Bones Lletres» de Barcelona, omplenant el buit que hi deixà el ferm catalanista i pacient historiador, l'amic de tots nosaltres, el Dr. Josep M.ª Roca i Heras, de qui féu un magistral elogi. Eduard Toda era ja, des del 1909, membre corresponent de la venerable Acadèmia, i llegí una valuosa commemoració del dissortat Príncep de Viana. Li contestà reglamentàriament l'exquisit poeta Doctor Mossèn Jaume Barrera amb un altre parlament no menys interessant. El 30 de juny de l'any del seu ingrés a l'Acadèmia és nomenat, per Reial Decret, President del Patronat de Poblet, i es realitzà d'aquesta manera el somni que omplia la imaginació i el cor del nostre excellent amic, d'ençà que rebé el títol de batxiller amb en Gaudí i en Ribera el 1869.

La tasca que el Govern encarregà al President del Patronat es traduí tot seguit en una millora en tots els aspectes: escombrada general, ordenació de les ruïnes i fragments, rebaix dels terraplens que la incúria havia format durant el segle i, encara, la més gran millora: l'aigua. Abans, després d'anys i panys de sequedat per dins i fora, tot era brut i polsós. Ara, en entrar al claustre, ja canta a la vostra oïda l'aigua que raja pels catorze brocs de la pica en la lluna del claustre. I és que en Toda es va sentir diplomàtic tot seguit i no comprenia perquè estant Poblet voltat d'aigües corrents no en tingués ni una gota. Així la seva primera preocupació fou entrar en relació amb els seus veïns i prompte obtingué allò que més desitjava, mercès a la gentilesa de la senyoreta Anna Girona i al seu tracte social. I amb això s'aconseguien altres millores higièniques.

Des del Patronat, escriví un notable treball explicant la marxa de les obres de restauració del caigut cenobi des del 1930 al 1934, amb el títol *La reconstrucció de Poblet*, i, finalment, imprès per Torres & Virgili, de Tarragona, *Panteones Reales de Poblet*, en qual fulletó explica amb to burocràtic l'èxode, i altres peripècies, des de Poblet a Tarragona dels fragments que restaren oblidats en la cripta de la Seu durant quaranta anys (1854-1894), i que foren restituïts al Monestir el 1933.

Una altra tasca emprengué el restaurador de Poblet, en la qual s'acredità de seny ordenador dels treballs. Tal fou la de crear, tot

seguit, una Biblioteca i un Museu pobletans, per a la qual cosa organitzà, en algunes grans estades sense destinació especial, unes oficines amb grans taulells i prestatges de fusta per a la tria i classificació de totes les restes i fragments artístics, i ordenar-los i completar-los en el possible, sense fer cap heretgia o anacronisme. Així s'han pogut improvisar operaris intel·ligents que han reintegrat a la forma primitiva, alguna sepultura d'alta valor històric. S'ha treballat intensament en afegir el trossam de ceràmica vidriada de les rajoles, especialment les de tipus heràldic de l'època dels abats constructors, els quals hi deixaren mostra de llurs escuts d'armes, la qual cosa ha ajudat molt en l'atribució cronològica d'algunes dependències, i el mateix cal dir de la pisa d'ús domèstic, com vaixel·la també timbrada en blau sobre blanc. És el *Colligite fragmenta* de l'Evangelí.

I ara, senyors, com al capdavant de la processó, sota tàlem, va la imatge del Patró o de la relíquia, cal posar en aquesta tirallonga de títols i de dades, l'obra culminant de les activitats del venerable amic, la que les presideix totes, o sia, la *Bibliografia espanyola d'Itàlia des dels orígens de la impremta fins el 1900*, a la qual el nostre il·lustre amic dedicà tota la seva atenció, tota la seva energia des del 1927 al 1931 en què es publicà, després de «quaranta anys de sembra», segons el colofó rimat adreçat a l'obra màxima d'Eduard Toda i Güell; obra que consta de cinc volums *in folio* amb un índex d'impressors, llibreters i llurs marques, «obra llarga acaronada com l'idili d'un matí i una amor de capvesprada» com diu el poeta anònim.

Per tot això, és estimat i reverenciat arreu del món de tants admiradors i amics, per això i per la seva lliberalitat en fer donatius de llibres. Tots coneixeu la Sala del seu nom a l'Arxiu històric de la Ciutat a la Casa de l'Ardiaca; l'Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi el cridà als seus escons; el Congrés d'Arquitectes de Catalunya, en una memorable sessió celebrada a l'Aula Capítular de Poblet el 15 d'octubre del 1935, li atorgà el títol d'arquitecte *Honoris Causa*.

Veus ací, senyores i senyors, l'epinici, podríem dir, el cant de la victòria després de la llarga lluita que representen les activitats d'Eduard Toda en aquest món. Pot estar ben satisfet d'haver assolit dos ideals: l'un, d'arribar a la publicació de la Monumental bibliografia espanyola a Itàlia, on anaren a trobar redós els PP. Jesuïtes bandejats *manu militari* de la nostra terra per Carles III; l'altre triomf, és haver pogut assistir a la primera missa en la re-

diviva església de Santa Maria de Poblet, somni daurat de la seva minyonia en l'Institut de Reus. ¿Voleu major felicitat senyors, que poder assolir amb tota plenitud intel·lectual, a la darrera meitat de la vida, l'ideal de la nostra joventut?

Jo també rebí en la meua, l'embruixament de les ruïnes pobletanes. Crec que fou el 1883, que el Patriarca de l'Arquitectura Catalana, Elies Rogent, director de l'Escola, hi portà els seus deixebles més avançats, entre els quals jo em trobava, per llevar els plans del conjunt. En escoltar els comentaris del mestre i llegir el *Poblet* de Toda, sentia el meu ésser envaït per uns calfreds de goig i melangia. I avui, després d'haver visitat mantes vegades el monument i haver expandit el seu coneixement en articles en diaris i revistes, he pogut veure net i endreçat el retaule de Damià Forment, se m'ha agegantat la meua admiració pel venerable amic Toda, mercès als esforços de tota mena del qual, un nét meu del mateix nom hi pogué ajudar la primera missa del temple reconciliat després d'una centúria d'horrors.

Pel que heveu sentit i pel molt que no he tingut temps de dir-vos en una festa literària com la present, veureu com el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA en honorar l'insigne historiòleg home de llibres i eminent restaurador de Poblet, ha volgut ensems honorar-se oferint-li la Medalla d'Or de l'excursionisme, preuat joiell, instituït pel senyor Rafael Patxot com a ofrena d'una Associació de la terra, per la major glòria de la qual ha treballat en romiatge de cultura el senyor Eduard Toda i Güell tota la seva llarga vida. ¡Què Déu li conservi!

B. BASSEGODA I AMIGÓ

* * *

ENMIG del brossam d'històries, que correntment malmeten el concepte d'història i la seva finalitat, de vegades una senzilla anècdota presenta estats d'esperit que, a través d'aquell brossam, revelen la gestació de la història veritable. Així me'n serviré aquesta vetlla i començaré contant-vos-en una, perquè entre els presents hi ha algú dels seus honorables actors. És curta, molt curta en si, però d'ella arrenca el sentiment que ens aplega en aquesta cerimònia pública d'honrança.

SEGON PREMI: MEDALLA DE VERMEIL

DEL IX SALÓ CATALÀ DE FOTOGRAFIES DE MUNTANYA

CI. A. GRAS
TEMPESTA

TERCER PREMI: MEDALLA D'ARGENT
DEL IX SALÓ CATALÀ DE FOTOGRAFIES DE MUNTANYA

Cl. E. Mallor
COLLET DEL PUIGMAL

Heus-ací que una colla de jovincels històrics, allà en la segona meitat de la passada centúria, foren compresos d'un ideal, devers el qual vessaven llur entusiasme en una revista que ells mateixos es feien i se la imprimien, la repartien, i ells mateixos se la compraven per les cantonades. Això és tota l'anècdota.

Infantilismes! dirà fredament l'actual mecànica humana en considerar el minúscul remolí que us he explicat.

Aquells infantilismes eren fills del sentiment i de la creença, i per això els jovincels *esperaven*, i sostinguts per l'esperança aguantaren tempestes i remuntaren temporals i feren néixer poetes que alçaren un poble i estimularen investigadors en nombroses disciplines. Aquells infantilismes han introduït la nostra personalitat en corporacions científiques internacionals, i àdhuc en activitats en les quals, de temps, Catalunya era esguerrada i patia migradesa, produí un capdavanter tan assenyadament constructor, que posà en marxa un Estatut inexistent en lletra, i amb la visió integral pròpia de les directrius, En Prat de la Riba mai no oblidà que Catalunya és un cos sencer i, en conseqüència, parava esment en aplegar totes les capacitats prescindint dels accidents llurs, i tenia l'encert de situar-les segons la sàvia dita anglesa: *every man in his right place*, cosa no gens fàcil en terres meridionals.

No es tracta pas de racismes, ni dels altres «ismes» causants de la regressió pública contemporània, sinó de que en els pobles, tant o més que en els individus, la vida interna és fonamental, perquè en ella hi ha la major i la més bella potencialitat humana: la virtualitat del misticisme n'és una prova; en canvi, si guaitem massa enfora ens afeblim i, el que és pitjor, ens estrefem i sortim de camí.

Collectivament, Catalunya guaita i espera massa enfora, reincidint en una errada històrica de la qual ja ens hauríem d'haver guarit: anant a remolc, sempre arribarem on els altres ens portin, però no anirem pas on nosaltres voldríem.

Dintre la generalitat d'aquesta sentència, no em sé pas estar de subratllar aquells intel·lectuals que sotgen i assimilen àvidament qualsevol modulació del pensament estranger, mentre no s'adonen de la mentalitat nostra, ni de les idees connaturals, sempre més escaients que les manllevades. Cert, a l'estranger tenim molt per aprendre, però també hi ha molt per a garbellar, forces coses de mal pair i no poques d'indigeribles en el nostre clima.

L'actual estat dubitatiu, que ens fa perdre deplorablement el temps, prové de la desconeixença de nosaltres mateixos, i del pas-sat del qual provenim i que no podem defugir.

És per això que en els moments de crisi, individual o col·lectiva, quan la sofrença produeix una defallior on l'ésser sembla que s'anorreï, neix en l'esperit aquella enyorança vaga de quelcom d'anterior, que no és altra cosa que el passat insinuant la seva presència, condolent-se de nosaltres i fent-ens costat discretament.

Aquesta mena de retorn es produeix en tots els ordres i, segons les èpoques, amb enyorança barrejada de penediment.

Els filòsofs de la divuitena centúria demanaven el «retorn a la natura», en veure de quina manera l'home es corsecava en aquells tumors socials que es diuen ciutat.

Els espiritualistes prediquen el «retorn al Crist», perquè la simbiosi de llur espiritualitat amb les materialitats organitzades, es fa a despesa de la doctrina i a profit dels mercaders del Temple.

I la nostra experiència de cada dia reclama el «retorn a l'home moral», ço és, la grandor que tots duem a dintre però en descurança, sense honorar-la com cal o malbaratant-la sovint, i per això hi ha tantes lletjors en el nostre viure i la societat brega tan enfellonida.

¿Com volem saber el que podem fer o cap on hem d'anar, si no sabem qui som i àdhuc oblidem d'on venim?

Prenem un exemple corrent.

¿Quants n'hi ha que conservin aquella característica de la genealogia catalana que consisteix en unir amb conjunció els dos cognoms de família, perquè els catalans som fills de pare i mare, i no som pas subordinats de cap «mesnada»?

I a causa d'aquesta oblidança, n'hi ha prou amb que sobrevingui una burocràcia forastera o uns col·legis de penetració, per a que acceptem servilment llurs pràctiques i el nom de mare perdi la seva personalitat tradicional i s'abaixi a una adjectivació.

Si de cas, podríem deixar aquesta preterició per a marcar les mares inconscients, que assistides d'una indústria immoral, redueixen la maternitat a uns minuts d'anestèsia; perquè mai no tindran unció de maternitat les que així se n'anaren en el moment solemniat i trencant la família es feren marastres.

Aquells jovincels de l'anècdota, prou que la sentien i practiquen la veneració maternal. A l'ombra de la soca nostra, Déu n'hi do de llurs infantilismes. ¿Quantes baluernes no han volcat, quantes disfresses no han despullat, quantes cors no han conquerit, quantes vides no dignificaren, quantes cervells no han il·luminat?

Aquella generació estrènua sabé cenyir el corrent i àdhuc el

féu regolfar, i us tocarà a vosaltres de remuntar-lo, jovent català, si sabeu servir la proa en els rompents del present.

Està bé que féu esport *mens sana in corpore sano*, però, malfiu-vos de que una de les nostres falles és exagerar certes qualitats fins fer-ne defectes, i aquella sentència de l'antigor ens ve a dir que el cos no és pas la finalitat, sinó el recipient de la ment i cal que en sia un recipient digne. El difícilíssim problema orgànic dels pobles és precisament aquest: tenen corporalitat de sobres i manca d'esperit, ço que fa un desequilibri del qual provenen els afollaments i les revirades col·lectius, que són el comerç de la política vulgar.

Està bé que tingueu cura del cos, mes no oblideu que el cos es marceix i que solament perdura l'esperit. Hem d'escarmentar amb l'exemple d'aquells pobles que són a la vista, els quals, malgrat llur còrpora, per inconsciència s'han fet sotmesos i ara són menats àdhuc per orats.

Enmig de la barreja en la nostra ètnia, encara hi ha una espiritualitat catalana que roman inconfusible i que vosaltres heu de conrear, si voleu evitar que la invasió física ens colgui i l'home conscient mori a mans de l'estatisme, en el qual un dret positiu, sovint apriorístic, fàcilment ignora la Llei moral i ni tampoc no respecta prou el dret natural.

L'estatolatria és la passa social del present. En la seva marxa acceleradament abusiva, l'Estat, en convertir-se en una ubiqüitat autàrquica i anònima, vol ésser creador de pobles, motllo d'intel·ligències, regulador de sentiments, motor d'autòmates, definidor de pàtries i així es posa antinòmia de l'home, que és el fet primordial.

Aquella constatació rousseauiana, més exacta del que caldria, quan ens diu que «l'home neix bo i la societat el fa dolent», escau enterament a l'estatolatria, però enclou una inhibició, un determinisme, que la consciència no comporta; perquè ella vol saber tota la veritat i per això, amb lògica rigorosa ens cappingira la frase i demana severament: com és que l'home, tot i néixer bo, faci una societat dolenta?

És el vell problema de l'*homo-duplex*, que es resol exalçant l'home moral i fent-li junyir l'home biològic, mentre que la civilització automàtica obra altrament: ella rebutja l'home moral i solament es complau en l'*homo-simplex*, que li serveix per a teixir aquella unitat simplista, que és destrucció moral i es predica massa.

Els rompents de què suara parlàvem, tant si els preneu en el sentit material, com en el figurat, no són més que el trencament

d'un ritme forçat que es resol en escuma i encara que aquesta us arribés a esbandir la coberta, refieu-vos de que la nau sura sobre l'aigua del fondal. La coneguda divisa *fluctuat nec mergitur* és manllevada a l'esperit i li pertany.

No n'ha passat pocs de rompents, triomfalment, l'esperit d'aquells jovincels que estem admirant: veieren caure tronos, veieren repúbliques com naixien i es desfeien, corones que canviaven de testa i sofriren coercions que amb el temps es girarien contra els propis inductors, els quals, per a consolidar parasitismes materials, sembraven separatismes morals.

En l'enquistament de cor i enterboliment de cervell que ara imperen, quin goig fa de sentir l'escalfor radiant d'aquelles colles, que anaven superposant una història a les històries que aleshores corrien i es feien córrer.

El Medallista d'enguany podria brodar no poques anècdotes a la que estem comentant i que, sortosament, nosaltres hem heretat; perquè ell pertany a aquella selecció tan bellament reaccionària, que ha motivat i segueix motivant la més efectiva i avançada de les revolucions: la del sentiment i de la intel·ligència, així lluitant per a retornar a l'home tot ço que d'altri li anaven difumant.

Gràcies a ells, la tradició oblidada del passat torna a clarejar en la matinada de l'avenir, puix que tradició i futurisme són una mateixa seqüència, transmutada per l'humana falliment.

La continuïtat moral solament és possible en el ferm de les doctrines i aquestes es tradueixen i expressen en lletres que no sempre saben resistir els rompents de la decadència espiritual. En el conflicte, els mots mancats d'ànima es desencaixen i, perdent llur dretura originària, es tornen convencionals amb sentits balders, que acaben per desfer-se en un escampall de lletres esgarriades.

Aquell sentit balder produeix les deformacions socials, i aquesta lletra morta serveix de joguina a les aberracions, és parrac d'impuresa i material de guerra per a la lluita passional d'egoïsmes. Que cadascú escolti la seva consciència i vegi si en el vocabulari de mots orfes de sentit moral, troba: dret, llibertat, justícia, civilització, etc.

És un examen d'ètica semàntica que té molta urgència, perquè la perversió de conceptes és la dogmàtica dictatorial que ara s'estila, tant si cau de dalt com si puja de baix. Fent-ho sovint a casa nostra, ens deslliurariem de la temença de veritat, que una educació errada considera virtut i dona ufanor al conreu de la mentida.

Els qui observen la cridòria dels nostres temps, fàcilment re-

cordaran la següent fraseologia, que no és pas cap exaltació de meeting, sinó que són idees premeditades i per tant més responsables, eixides de les altures materials de llocs de govern en aquell estranger del qual parlàvem.

Dret, és allò que convé a cada poble.

Libertat, és cosa que s'ha de negar a d'altri.

Justícia, és la virtut dels febles.

No segueixo; perquè hem de conservar el seny i no vull usar l'estil de la «cultura faustiana», qualificatiu literari de les brutalitats que anem veient i que també es digueren «revisió de valors», amagatall de la guerra.

Tampoc no vull repetir estrofes del cant de la violència que, si era l'argument internacional, ara preté ésser manera democràtica i convertir-se en dret civil. De raó n'hi ha una sola i tothom en té una mica, però quan la volem tota, som al començament de la culpa: heus-ací perquè la societat sotragueja i panteixa tant.

Actualment, la societat es mou i camina talment sobre catifes de lletra morta, i sovint febleix i s'afolla, perquè li manquen els principis expressats per aquella mateixa lletra amb la qual ella empassa.

En la fretura, una sèrie d'arcaïsmes recurrents: com són: els autòcrates, revolucionaris, dictadors, estatistes i socialitzants de tota llei, s'afanyen a arregar la lletra esbarriada i assagen de compondre'n significances novelles; però, les lletres tenen un sentit eminentment humà, i per tant, també amors, dignitat, tradició i moral llurs. Quan no troben això, es rebel·len, diuen contra-sentits, es deixen anar i tornen a caure, esperant llur reposició vera.

És així com la humanitat ha anat treient el seu parament ideològic, del qual ha resseguit més d'un cicle, sense que la societat hagi resolt ni pugui resoldre mai, l'absurde que li reprèn de tant en tant, quan, mancada de lògica, vol fer humanitat a base d'anullar i negar l'home.

Darrerament, aquesta obsessió ha agravat les altres que els pobles vénen encomanant-se, car, àdhuc en les idees, hi ha no poc d'imitatiu quan obren sobre mentalitats fluïxes, i ens calen pensadors immunitzats i independents per a revisar, rectificar o rebutjar, els dogmatismes que ens han omplert de mals donats.

Ni les prescripcions del Dret Públic, ni l'arbitrarietat tan amiga de la política, no reincorporaran l'ànima a les paraules que l'han perduda, perquè aquelles accions són inefficients en el món de les idees i contraproductes en el del sentiment.

El veritable Codi de la Humanitat el saben prou bé el cor i la consciència; per aquesta raó la tasca noble de vivificar paraules caigudes, la fa sense adonar-se'n la joventut, quan va confegint les seves il·lusions, i en la vellesa és un acte conscient amb el qual evaquem records i aconhortem recances que també són il·lusió.

I aleshores sí que les il·lusions són l'exultació, l'esclat de joia, de les idees que han recobrat llur manera d'expressió.

Fa gairebé una centúria que Catalunya treballa frisoosa en aquest recobrament i la feina feta és molt encoratjadora, si la guai-tem de prou enlaire; ran de terra, la precipitació del nostre viure no ens deixa collir el ritme reposat que porta la vida dels pobles.

En un moment d'enyor N'Aribau recobrà el mot Pàtria, que es desfeia en la distracció externa dels catalans i s'anava perdent en el terrabastall de la pressumpció enciclopedista, traduïda en política per un universalisme que la centúria corrent té el deure de liquidar.

La Pàtria abrandà el sentiment per virtut del qual l'ànima s'u-neix a la terra que li ha donat el cos sensorial on estatjar-se; perquè, mitjançant el sentiment, l'ànima s'humanitza i el cos s'espri-tualitza, en aquell meravellós món moral que no depèn de nosal-tres, si bé l'usufructuem, car és el que amorseix i estabilitza la humanitat, malgrat les errades legals, malgrat les fallides socials, malgrat les feixugueses del cos i la motilitat, de vegades excessiva, de la intel·ligència. Regió de claredat on regna la dretura, en el món moral no hi cap la confusió del bé i del mal que enfosqueix la vida material, sinó que els principis s'hi presenten vigorosament definits i així resolen amb senzilla espontaneïtat tota llei de dubtes. Sovint, un impuls del cor val més que totes les normes legals, com ens ho ensenya el famós Judici de Salomó. Mes, ail que la dèria del moment és substituir el cor per un enfarfec de reglaments que re-dueixen el viure a un embull contractual i tothom es torna enterc, i la vida s'enroca perquè la seva essència no té res de contractual.

El sentiment de Pàtria transfigurarà els homes i les coses; aleshores començarem a adonar-nos del que érem, perquè no érem ço que devíem ésser. Amb aquest retret, les nostres percepcions s'afinaren tan de pressa, que en l'aubada del floralisme els poetes ja cantaven «La Veu de les Ruïnes», que fins aleshores havia restat inoïda. Reprement llurs frases corpòries, els poemes de pedra tornaren a rimar per testimoniança de l'esperit novell.

Deixeu que allà al cor del Pirineu ens en parli Ripoll, on hi ha

soferrat el Bisbe que per amor de Cristianitat féu el pecat estatal de retornar la doctrina cristiana al nostre poble; restitució confirmada bellament pel seu successor quan, en la portada d'un llibre, ens repetia aquell consell bíblic: *Attendite ad petram unde excissi estis*, consell dignament humà, que moltes jerarquies han tingut cura de fer oblidar.

Les ruïnes morals i materials, s'anaven refent i en un moment cruent de llur espiritualitat recobrada, pogueren dictar a En Maragall la seva efusió mística, tan discutida, de «La Església Cremada», la qual també fou apologèticament evangelitzada pel Dr. Torras i Bages en la pastoral «La Glòria del Martiri».

Aquests fets són replans de conquesta en l'ascensió des d'aquella elegia floralasca fins a la possessió del convenciment.

Si la Cristianitat clogué les voltes de Ripoll, el patriotisme del Medallista d'enguany està retornant les naus de Poblet, monument de la grandor, el desconhort i la represa de la nostra nacionalitat, i recordeu-vos bé que el nacionalisme biològic és la reserva social de demà, quan vingui la fallida de l'Estat, per desavinença amb la natura; però, no em toca a mi parlar de Poblet que la majoria de vosaltres ja coneix i haurà gaudit.

A mi m'escau pregonar que N'Eduard Toda i Güell és un autor i bibliòfil d'altura i, com a tal, ha realitzat l'heroïcitat de repartir els seus tresors de llibres entre les Institucions de Catalunya, donant-se'ns ell mateix i les seves il·lusions. Solament poden justipreciar tota la magnitud, noblesa i valor moral del seu gest, els qui, com ell, coneguïn la via augusta que mena a les summitats de l'esperit, on ve un moment suprem en el qual la dolor se'ns esmerça en amor d'altri i, desincorporats, anem sobrevivint la nostra pròpia vida.

Parlant de llibres, no costa gaire continuar el to anecdòtic que lloàvem al començament.

En temps de la Dictadura de la Monarquia espanyola, quan s'havien d'anunciar en castellà àdhuc els espectacles catalans, el nostre Medallista estava enllestint la «Bibliografia espanyola d'Itàlia», en la qual havia treballat molts anys, que omplen cinc grans volums. Aleshores, els esdeveniments públics i no públics - que eren els més greus - d'aquell desvari de catalanofòbia, ofengueren talment el sentiment patriòtic del senyor Toda, que féu de la seva obra una refinadíssima i certera protesta, puix que, havent estat concebuda en castellà per raó del tema, fou novament redactada tota ella virilment en català i així és publicada.

Altrament se'ns presenta «La Nit Transparent» del Dr. Cardó, on fa dolença de veure que un llibre d'autor català, escrit en català i per al poble català, dugui una contraportada continuadora del domini estatista, amb una censura eclesiàstica castellana, deslligada del text per un divorci deplorable, car ens fa manca ment d'amor.

El nostre Medallista, també ens ha contat de fresc «La Destrucció de Poblet», en un llibre respecte del qual jo voldria fer-li un prec.

Per a que resulti humana, la història ha d'ésser escrita en calent i s'hi ha de sentir la raó dels fets; ara bé, un testimoni de la qualitat de N'Eduard Toda i Güell hauria de deixar anotacions d'anècdotes viscudes, que completen modernament el capítol dels tresors llegendaris de Poblet. Així, temps a venir, es veuria ben clar a favor de Catalunya, que certes arbitrietats simptomàtiques foren comeses per oblidança de que l'autoritat és un concepte moral que s'ha de ratificar ell mateix: sense aquesta ratificació, no és més que la materialitat d'una força que actua mancada dels atributs de la jerarquia.

L'esmentar llegendes ens fa recordança de la clàssica «Història de Poblet» del P. Finestres, el volum cinquè de la qual és d'una raresa que ha motivat no poques fantasies i justament d'aquest rar volum existeix el manuscrit, que el senyor Toda coneix prou. El que probablement ignora el nostre Medallista és que la telepatia ha fet comparèixer aquell manuscrit en aquest acte i, com que hi voldria dir quelcom, amb el permís de la Presidència, jo li cediré la paraula:

A N'Eduard Toda i Güell

Honorable Patrici:

El sentiment català féu venir aquest manuscrit a les meves mans i va quedar-s'hi pensant en Vós i la vostra dalera de restitució pobletana.

Com que l'autor escriu en parla forastera, de primer, jo batejo el seu llibre amb el llenguatge de naixença de Poblet i després us l'ofereixo, en nom de tota aquella gent que no pot donar ajut material a la vostra obra, però que hi té el convenciment i la comparteix en esperit i la impulsa amb els batecs de cors catalans que, en germanor de Pàtria, us fan aquesta presentalla.

P.

Diada de Sant Jordi del 1936.

RAFAEL PATXOT I JUBERT

CRÒNICA

CENTRE

EL CENTRE I LA «GEOGRAFIA DE CATALUNYA».—Amb motiu de la publicació de la «Geografia de Catalunya», editada per la Llibreria Catalònia i a requesta de la Secció de Geologia i Geografia del CENTRE que assenyalà les deficiències del primer quadern aparegut d'aquella obra, la Junta Directiva, dins la tradició de l'entitat que sempre ha contribuït al millor coneixement de la nostra terra, recolzà les iniciatives culturals de la Secció i maldà, ben reeixidament, per tal que fossin fetes les correccions degudes a la part publicada i s'engués amb tota garantia l'obra iniciada.

A la Junta li cal fer constar que de part de la casa editora i dels professionals de la susdita Secció ha trobat tota mena de facilitats per tal que la crítica feta fos a profit de la cultura catalana i amb el beneplàcit de tots els que han contribuït a les gestions. De totes aquestes gestions es fa una relació circumstanciada en el lloc d'aquesta *Crònica* corresponent a la Secció que n'ha estat la part activa, car era assumpte que directament atenyia la seva especialitat.

ELS GRÀFICS DELS DIETARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA.—Amb aquest tema, el senyor Josep Font i Solsona ocupà la tribuna del CENTRE els dies 6, 13, 20 i 27 de març darrer, desglossant en un cicle el suggestiu tema sobre els susdits gràfics, pertanyents al segle xv. El conferenciant resumí l'escollida col·lecció amb els següents apartats: Notes meteorològiques; actes de la Justícia; noves de la Generalitat de Catalunya; noves del Consell Muni-

cipal de Barcelona; noves eclesiàstiques; noves reials; trompeteria de crida; mans assenyaladores.

El senyor Font s'ocupà de fer una succinta relació del conjunt dels esmentats Dietaris anys 1411-1711, que són a l'Arxiu de la Corona d'Aragó amb un total de 109 volums. També esmentà que l'escrivà cronista del període de què s'ocupava era en Jaume Çafont i a ell es deuen els gràfics que després exposà el conferenciant. No cal dir que la presentació i corresponent comentari dels gràfics fou un desgranament d'apunts històrics, molts d'inèdits, de la Catalunya del segle xv. La diversitat de notes certifiquen actes político-socials i anecdòtics.

No fem cap més comentari a l'interessant conferència del senyor Josep Font i Solsona i al treball d'exhumació dels Gràfics dels dietaris del segle xv de la Generalitat, perquè ha promès ocupar-se'n extensament en aquest BUTLLETÍ.

REPRESENTACIONS POPULARS DE SETMANA SANTA.—El dia 3 el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa donà una conferència, il·lustrada amb escollides projeccions, que constituï una palesa demostració dels actes populars que amb motiu d'aquestes diades tradicionals tenen lloc arreu de Catalunya.

EXCURSIÓ A TRAVÉS DE L'ÍNDIA PER UN RODAMÓN.—Sobre aquest suggestiu tema el senyor Pelegrí Casades i Gramatxes donà dues conferències els dies 17 i 24.

FESTA DE SANT JORDI.—El dia 23, Diada de Sant Jordi, el CENTRE celebrà la seva Festa Patronal i de la

Medalla d'Or, la recensió detallada de la qual donem al començament d'aquest número.

Comissió de Publicacions

DIADA DE SANT JORDI. PARADA DE LLIBRES.—A iniciativa del senyor President del CENTRE, la Comissió de Publicacions decidí aquest any establir una parada de venda de les publicacions editades per la nostra entitat a la Plaça de Sant Jaume.

Fou encarregada la part decorativa al nostre consoci senyor Joan Queralt el qual reeixí esplèndidament en el seu comès, car ens fou atorgat el segon premi que l'Ajuntament de la Ciutat concedí a les quatre millors parades.

Nombroses senyorettes consòcies s'oferiren gentilment a actuar de venedores en el nostre estand la qual cosa contribuí en gran manera a l'èxit positiu de venda que assolírem. Durant tot el dia les nostres consòcies s'anaren turnant en el lloc de venda. No cal dir com la Comissió de Publicacions agraeix la col·laboració llur.

La major venda fou naturalment assolida per les Guies, especialment *Guilleries, Costa Brava, Vall de Núria, Vall d'Aran* i per les Guies del Centre de Lectura de Reus, *Del Camp de Tarragona a l'Ebre* i *Les Valls del Gaià, del Foix i de Miralles*. S'exhaurí totalment la *Guia de les serres de Llevant* i els pocs exemplars que quedaven de la *Guia del Montseny*. També s'esgotaren els darrers i històrics exemplars del *Primer Anuari de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, on consta la ressenya de la famosa excursió a Montgat, iniciació de l'excursionisme al nostre país.

En fi, ens hem de felicitar per una actuació que no dubtem assolirà cada any major èxit.

E. M. O.

Secció de Fotografia

EXCURSIONS.—Aprofitant les festes de Setmana Santa i Pasqua diversos

grups de socis d'aquesta Secció realitzaren diferents excursions per Catalunya i fora.

PROJECCIONS I EXPOSICIÓ.—També han tingut lloc les sessions de projeccions que organitza la Secció: el dia 2, el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa en donà una de *Representacions populars de Setmana Santa*; el mateix dia 2, s'inaugurà un *Saló Social de Fotografia Artística*; el dia 30, el senyor Joan Bta. Roca, donà una sessió de projeccions de *Bells indrets de Catalunya*.

Secció de Geografia i Geologia

CLAUSURA DEL CURSET DE CONFERÈNCIES GEOGRÀFIQUES SOBRE LA MUNTANYA.—El president de la Secció, senyor Pau Vila, clougué aquesta sèrie d'actes adreçats als nostres alpinistes i esquiadors amb una conferència sobre l'home i la muntanya, que fou un resum raonat i exemplaritzat de les vicissituds que ha passat el poblament muntanyenc.

L'exposició, que fou escoltada per una concurrència nombrosa, fou enfocada sobre quatre aspectes essencials en quant al poblament: El Pirineu en els temps glaciàrics i post glaciàrics; el Pirineu, fortalesa natural com a refugi humà a través dels temps històrics; el despoblament de la muntanya a l'època moderna i la reacció urbana a favor de de la muntanya en els nostres dies gràcies a l'excursionisme, a les comunicacions automatitzades i a les indústries noves (turisme, balnearisme, aprofitament de l'hulla blanca). El conferenciant esperançava que aquest interès ciutadà per la muntanya pot estroncar l'èxode vers la ciutat, greu mal dels països civilitzats, que empobreix el Pirineu català. Fou projectada una selecció de clixés il·lustratius, i en acabar el conferenciant fou aplaudit i felicitat.

Val a dir que amb tot i haver-se clos el cicle organitzat, pel mes de maig la Secció celebrarà una altra conferència a càrrec del senyor Jo-

sep M.ª Batista i Roca, el qual donarà als nostres consocis un tast del seu estudi monogràfic, en curs de preparació, sobre el poble d'Er, a Cerdanya.

AMB MOTIU DE LA PUBLICACIÓ D'UNA «GEOGRAFIA DE CATALUNYA». — Com sigui que el CENTRE de tot temps s'ha preocupat de fer conèixer el millor possible la nostra terra, la Secció, inspirant-se en aquesta tradició, es cregué en el deure de cridar l'atenció de la Directiva del CENTRE respecte als errors i omissions del primer quadern de la Geografia de Catalunya que suara s'ha començat a publicar, per creure que, en la forma iniciada, el públic podia treure'n idees i conceptes equivocats, la qual cosa redundaria en perjudici d'una visió exacta i clara de Catalunya. La Junta del CENTRE, amb el text i mapa publicats, es féu càrrec de les raons exposades i fou convingut que la Secció publicés una breu nota a la premsa bo i dolent-se dels defectes que presentava la susdita publicació en perjudici de la nostra cultura.

La nota tingué una resposta atenta de l'editor de la Geografia, el senyor López Llausàs, en la qual demanava que li fossin assenyalades les deficiències per tal d'esmenar-les i sollicitava a la Junta Directiva que el CENTRE volgués encarregar-se de la revisió dels quaderns successius amb la remuneració que fos necessària.

La Directiva passà la petició editorial a informe de la Secció i aquesta l'estudià amb tot l'interès que mereixia el bon desig del senyor López Llausàs de rectificar el que calgués dins el pla de l'obra, a fi que la publicació sortís correcta. La Secció de Geografia i Geologia emeté l'informe demanat, i l'acompanyà del quadern en qüestió i el mapa contingut en ell degudament corregits. Amb aquest element de judici, fou celebrada una entrevista a la qual concorregueren una representació de la casa editora i una altra de la Directiva del CENTRE i de la

Junta de la Secció. En un ambient de cordialitat i d'alt interès per a la cultura de Catalunya foren conciliats els punts de vista que podien semblar antagònics gràcies a les facilitats ofertes pels representants editorials i les suggerències fetes pels representants del CENTRE. Els nostres consocis assistents malgrat entendre que l'entitat no podia encarregar-se de la revisió oferta, no volgueren, però, deixar sense un endegament l'assumpte per tal de correspondre a les bones disposicions de l'empresa.

La casa editora oferí imprimir de nou el primer quadern i dibuixar i tirar novament el mapa, un cop corregits un i altre, i de curar per tal que els quaderns successius siguin revisats degudament. Així mateix recollí, per a dur-la a la pràctica, tantost li permeti l'estat actual de la publicació, la suggerència que li fou feta de fer redactar els capítols de l'obra pels seus col·laboradors especialitzats els quals els avalaran amb llur signatura per a donar un major relleu a la publicació. A petició de la representació editorial hom pregà al nostre consoci i Vice-president de la Secció, senyor Gonçal de Reparaz, que, amb caràcter particular, volgués encarregar-se de la revisió general de l'obra, per tal de facilitar d'aquesta manera els bons desigs editorials, la qual cosa acceptà, malgrat els seus compromisos de publicista per tal de coadjuvar a la iniciativa del CENTRE. Naturalment que el nostre company s'haurà de moure dins les possibilitats del pla ja estructurat i del que es pugui refer de la part ja començada.

La Secció es congratula que la seva iniciativa hagi reeixit d'una manera tan cordial en bé de la cultura pàtria i regracia a totes les persones que hi han cooperat amb llur aportació crítica i de bona entesa. Volem destacar-ne, però, especialment, la intervenció del President del CENTRE senyor Josep M.ª Blanc que amb el seu tacte, captenint-se en tots moments dels interessos culturals i edi-

torials, ha facilitat llur compenetració en bé de Catalunya.

Secció d'Esports de Muntanya

Noves excursions amb esquís

DE NÚRIA A RIBES PEL BALANDRAU.—Excursió efectuada pels socis Brunet, Segalà, Roig, Buil, Oliveras, Acarín, Puntas i d'altres, el dia 15 de març.

De Núria a Nou Creus amb neu glaçada. Tota la carena fins al cim de Tirapits amb neu variada i fort vent. Llavors la magnífica baixada de la vall de Fresers fins a l'entrada a la coma de Vaca. A la part oposada s'obre una coma que dona al coll de Tres Pics, i a mitja pujada, a la dreta, una altra coma, que porta prop del cim de Balandrau (2579). Des del cim una altra bona i llarga baixada per Puig Cerverís i pels plans alts fins al bosc de sobre el poble de Pardines. Calgué portar els esquís a coll, durant una hora, fins a Ribes de Freser. L'excursió és molt recomanable sempre que hi hagi neu fins als 1.500 metres, car es fan dues baixades de prop de 1.200 metres cada una.

EXCURSIONS DE PASQUA

Enguany han estat més nombroses que mai les excursions que els nostres consocis han efectuat durant Setmana Santa i Pasqua. Esmement les més importants.

A LA RENCLUSA I CAMPAMENT DE PRIMAVERA A LA VALL D'ESTÓS.—Organitzat per aquesta Secció, el dia 8, a les 21 h. 30 m., sortiren amb autocar una nombrosa colla de socis cap a Lleida, Graus i Benasc, on arribaren a les 8 h. del dia 9. Després d'un bon esmorzar, els socis Lluís Estascen, Albert Oliveras, Josep Puntas, Santiago Codina, Pere Acarín, Jacint Bofill, Dr. Carrasco, Oriol Carrasco, Manuel Giró, Pere Guasch, Albert Munné, Josep M.ª Novelles, Josep M.ª Plans, Ignasi de Quadras,

E. Spitzer i Emili Tintoré s'encaminaren a la vall d'Astós, on installaren el campament. Des d'allí efectuaren diverses ascensions: al Perdiguero (3.220 m.), fins a la cresta final del Posets, pic d'Estós, regió de Baticielles i travessa Estós-Literola.

Els socis J. Toldrà, A. Cuyàs, Andreu Xandri, Francesc Broggi, Pere Gabarró, Joan Roca, Joaquim Roca, Xavier Boter, R. del Valle, A. Pujol, Joan Lamotte, Jordi Doll, Xavier Borràs, Guillem Pascual, Jordi Wahl, Marià Estrella Fernández, Josep Garcia, Jordi Foret i Francesc Foret pel camí de l'Hospital de Benasc es dirigiren a la Renclusa on s'installaren. Efectuaren, des d'aquell lloc diferents ascensions: a l'Aneto (3.404 m.) pel Portilló i baixada per Barrancs, Maladeta Oriental (3.312 metres), paret NE. i pic de Mulletes (3.005 m.).

El dia 14 es trobaren tots de nou a Benasc. D'allí retornaren a Barcelona on arribaren a la una de la matinada del dia 15.

A LA VALLFERRERA.—Efectuada els dies 4 al 15 d'abril pel soci senyor Josep Toront tot sol, la qual cosa no el privà de pujar fins a 10 cims.

Dia 4. Barcelona, Llavorsí, Arco, Bordes de la Rebuira.

5. Cercles de Baborta, coll de Penyes Blanques, pic de Baborta, cercle de Sotllo, estany d'Estats, la Rebuira.

6. Pla de Sotllo, estany Fons, pic d'Arete, la Rebuira.

7. Pla de Sotllo, estany Fons, coll entre la comarcada de l'estany Fons i la vall que baixa de Canalbona fins a prop del cim (mal temps). Retorn a la Rebuira.

8. Pla de Buet, cercle de Baiau, pic de Sanfons, Refugi de Vallferrera.

9. Pic de Noris, Refugi de Vallferrera.

10. Port Vell, Pica Roja, Refugi de Vallferrera, bordes de la Rebuira.

11. La Rebuira, Arco, Noris, Tor.

13. Port de Cabús, pic de l'Ovella, pic alt de la Capa, Port Negre, Tort.

13. Tort (mal temps).
14. Port de Cabús, pic de Setúria, pic de Salòria, cercle de Finestres, vall de Buixedo, Alins, Llavorsí.
15. Llavorsí, Barcelona.

A CERTESCANS.—Els socis Emili Estradé, René Maurice i Salvador Parés anaren a Llavorsí, seguiren fins al refugi de Certescans i, pel coll del Guerroso, pujaren al començament de la cresta del cim de Certescans. Per mor del mal temps no assoliren el punt culminant.

CAMPAMENT A SANT MAURICI.—Els socis Francesc Enrich i Enric Noll acamparen a Sant Maurici. Com que el mal temps els impedí d'intentar cap ascensió, esquieren per les valls de Monastero i Basiero.

CAMPAMENT A L'ESTANY D'ESTANYSERULL.—Els socis J. Tiana i J. Cardona acamparen a l'esmentat estany. Efectuaren l'ascensió fins a uns cinquanta metres abans del cim del Petit Encantat, i retornaren per la vall i estany d'Estanyserull.

AL RIBAGORÇA.—Durant els dies 12, 13 i 14 d'abril, fou duta a terme una excursió-turisme per aquella interessant regió. L'efectuaren els socis senyors Josep M. Baixas, Pau Peyra i Rossend Flaquer i Gil.

Dia 12. Sortida de Barcelona a les 4 h. 40 m; arribada a Vilaller a les 11 h. 40 m. Bell recorregut de carreteres de muntanya força recomanable.

De Vilaller sortiren a les 12 h. amb una sumera que els dugué les motxilles i esquíus fins a Senet, on arribaren a les 15 h. 30 m.

El recorregut per la vall del Noguera Ribagorçana, encara que recorda el d'altres valls pirenenques, és bonic i agradable.

Senet, poblet típic de muntanya on tot just comença a entrar la modernitat degut a les obres del túnel del port de Viella.

No pogueren sojornar a l'Hospital de Viella per manca d'estatge

i anaren a Aneto, un altre poblet d'aquella vall que, per una llei dels homes, pertany avui a l'Aragó com tots els de la riba dreta. Està a mitja hora enfront de Senet.

Dia 13. Estava destinat a fer una bona excursió, però el temps els ho impedí. A les 4 h. nevava amb la intensitat d'un dia d'hivern, i a les 8 h. 45 m., prescindint del que pogués passar, decidiren pujar a l'Hospital de Viella. Els 30 centímetres de neu caiguda anaren bé per a poder dir que havien fet servir els esquíus. No fou així al retorn, car la pluja l'havia escombrat.

Les dues hores que hi ha de Senet a l'Hospital de Viella, són de fàcil transcórrer.

Al pla de l'Hospital, la neu ja havia desaparegut del tot abans de la nevada: era qüestió d'anar-la a cercar a 20 minuts.

El temps no convidava a fer-ho i, després de dinar, visitaren els pocs metres de túnel obert.

Dia 14. La pluja del dia anterior fou neu als cims, i a l'hora de deixar Senet (les 7 h. 40 m.) el dia es manifestava rialler i els dolia anar-se'n.

Magnífic contrast el que oferia la vall amb la verdor dels prats i boixars, amb la neu dels cims i el verd-blanc dels pins carregats de neu.

De Vilaller retornaren a ciutat per carretera.

A CANDANCHÚ.—Els socis J. Bellsells, G. Carreras, E. Isamat, Brunet, A. Soler, J. Garcia, M. Cruzate, Comamala i Casanova sortiren de Barcelona cap a Osca, Jaca i Canfranc; d'aquí al refugi de Candanchú, després al Tobazo, la Raca i coll d'Astún.

Retornaren desfent l'esmentat itinerari.

TXECOSLOVÀQUIA, MUNTANYES I ESPORTS DE NEU.—Aquesta Secció ha organitzat una nova tanda de conferències sobre temes muntanyencs. La primera anà a càrrec del seu President senyor Guilera el qual traduí el treball que havia enviat el

President del Club Alpi Txecoslovac, senyor Rudolf Pilat, que descriu minuciosament les muntanyes i belleses naturals de Txecoslovàquia.

Passà revista als diferents sistemes orogràfics fronterers començant per Bohèmia, les diverses regions muntanyenques entorn del Tatra i acabà amb les carenes de la Rússia subcarpàtica.

De cada regió explicà no sols els cims i muntanyes, la seva situació i mitjans d'accés sinó també les particularitats del paisatge i altres riqueses naturals (boscos, manantials, coves).

Prop d'un centenar de diapositives que havien estat facilitades pel Ministeri de l'Interior d'aquell país permeteren una ben àmplia visió de les belleses turístiques que enclouen les muntanyes de Txecoslovàquia

Remerciem des d'ací el senyor Pilat, el seu Club Alpi i les autoritats txecoslovaques per haver-nos deparat ocasió de poder estudiar tan completament llur bell país.

Secció d'Arqueologia

EXPOSICIÓ DE LA NOVÍSSIMA OBRA DE MOSSÈN HIGINI ANGLÈS «LA MÚSICA A CATALUNYA FINS AL SEGLE XIII».—El dia i tingué lloc una conferència del senyor Pelegrí Casades i Gramatxes, continuació i final de la que sobre el mateix tema donà el mes de febrer, en les quals posà de relleu l'interès de l'obra comentada.

EXCURSIÓ A PARET DELGADA.—El dia 19, la Secció realitzà una excursió en autocar al santuari de Paret Delgada, Selva del Camp, Alcover i Reus, per tal de visitar les excavacions que recentment s'han fet en aquell santuari, durant les quals s'han trobat uns interessants mosaics romànics, etc.

D'aquesta excursió, que fou molt concorreguda, en donarem una documentada recensió en el número pròxim.

Secció d'Esquí

BAIXADA DE NOU CREUS.—El dia 5 d'abril tingué lloc a Núria la cursa de baixada de Nou Creus, organitzada pel «C. E. Rafel de Casanova», interclub, amb participació internacional. El triomf correspongué al nostre consoci Lluís Rigat qui es féu remarcar en aquesta cursa per haver guanyat el conegut professor d'Esquí de Núria senyor Hans Teichner el qual es classificà en segon lloc. Cal remarcar també l'actuació del soci del CENTRE Ernest Mulla, que obtingué un brillant tercer lloc. Els socis del CENTRE Jordi Monjo, Joan Bultó, Joan Roig, Ramon Valls, Manuel Valls, i A. Roqué es classificaren en els llocs 7, 8, 9, 10, 12 i 13 respectivament.

En la classificació per equips el CENTRE va classificar-se en primer lloc.

CAMPIONAT D'ANDORRA, A ENVALIRA.—Els dies 12 i 13 es corregueren a Envalira aquestes proves amb participació internacional i organitzades per l'«Esquí Club Andorrà». En aquestes curses participaren, a més del corredor del CENTRE, altres corredors francesos de vàlua i el conegut professor de la Molina senyor K. A. Henkel, qui corria pel Club alemany «Partenkirchen».

El vencedor de les dues proves fou el senyor K. A. Henkel, que palesà la seva superioritat sobre els altres participants. En el segon lloc de la combinada es classificà el nostre conegut esquiador i soci del CENTRE Jordi Monjo el qual actuà d'una manera formidable i ens demostrà les seves possibilitats en l'esquí internacional.

Sobresortí també l'actuació dels nostres consocis Lluís Rigat i Lluís Pedrerol; el primer obtingué un segon lloc en l'eslalom, però en la baixada una desgraciada caiguda l'obligà a retirar-se.

El soci Andreu Figueres es classificà cinquè en la de baixada.

BIBLIOGRAFIA

RUBIÓ I LLUCH, A.—*Conquista de Tebas por Juan de Urtubia (Episodio de la Historia de los Navarros en Grecia)*.—52 pp.—San Sebastian, 1923.

Ací no hem pas de dir res de la il·lustre personalitat del senyor Antoni Rubió i Lluch, com a historiador català, especialment de les conquestes i intervencions hispàniques en terres de Grècia durant l'Edat Mitjana. Els seus brillants i excel·lents estudis sobre aquests temes formen ja una bibliografia considerable. Hem de parlar, avui, d'una d'aquestes monografies, entrada recentment a la nostra Biblioteca, en la qual monografia estudia un episodi de les campanyes dels navarresos a la península hel·lènica: la conquesta de Tebas per Jon de Urtubia.

El senyor Rubió i Lluch ja havia donat un quadre complet de la història de les guerres del navarresos a Grècia, en un estudi publicat el 1886 (*Los Navarros en Grecia y el Ducado catalán de Atenas, en la época de su invasión*). D'aleshores ençà, com declara en el preàmbul, l'autor realitzà nous i laboriosos estudis i investigacions, a més de diferents viatges, que li permeteren completar la visió històrica d'aquells episodis, esclarir molts d'altres punts, i també rectificar a bastament gran part de l'obra. Resultat d'aquesta tasca fou el treball que comentem, publicat l'any 1923, dins el «Homenaje a D. Carmelo Echegaray», il·lustre historiador basc. L'autor ens parla primer de les causes i circumstàncies de la intervenció navarresa a Grècia; l'aparició dels Evreux a Albània, i l'entrada d'aquells a Morea i al ducat d'Atenes, on lluitaren contra els catalans, possessors d'aquells territoris, de resultes de la famosa campanya dels almogàvers. En un capítol ens descriu magníficament la situació i vida

de Tebas, capital d'aquells Estats, en l'època catalana, i a continuació fa relat detallat de la seva caiguda a mans dels navarresos comanats per Joan de Urtubia. Conclueix el treball examinant alguns successos posteriors a la conquesta, i principalment la sort de diversos personatges.

Agraïm sincerament el present del Dr. Rubió i Lluch, bon amic i soci del CENTRE.

J. M.ª F. i R.

VILASECA, SALVADOR.—*La indústria del sílex a Catalunya. Les estacions tallers del Priorat i Exteriors*.—Prefaci del Prof. P. Bosch i Gimpera.—120 pp.—152 figures i un mapa.—Llibreria Nacional i Estrangera.—Reus, 1936.

Entre els estudis de la nostra Prehistòria mereix un assenyalat lloc el que ha donat a la llum el Dr. Salvador Vilaseca, amb el qual ha fet un bon servei a la causa dels estudis superiors que, entre nosaltres, no per modestos, són menys dignes d'un esment especial, puix que, a més d'altres mèrits, té ben destacat el de l'abnegació, i és així, car el «lluïment» literari hi és absent per no exigir-ho la naturalesa d'aquestes disciplines. És més; la incomprensió de la majoria de la gent és encara tan estesa que, sovint, els qui es dediquen a la recerca de clàssics en la fosquedat dels temps anteriors a la Història escrita, són considerats pel *vulgus* com uns homes poc menys que tacats de «xi-fladura». Tant és així, que em ve a la memòria el que em contà l'Artur Bofill, el qual amb en Lluís Marian Vidal i Mossèn Norbert Font i Sagué tant contribuïren a l'enaltiment de la Ciència catalana.

Quan en Bofill, com resultat de les seves excursions científiques per tots els indrets de la nostra terra, retornava a casa seva amb

una considerable arreplega d'exemplars fòssils de la fauna i de la flora, causava una mena d'esglai als seus familiars, els quals no comprenien de què li servirien tantes «pedretes» i «cargols», i els estranyava «el temps que perdia raspallant (sic) aquestes coses tan estranyes, sense mai poder-hi treure ni lustre ni colors perquè fessin bonic...»!

Actualment, ja no causa tanta estranyesa l'arreplega de pedres i ossos. No obstant, sols l'abnegat entusiasme dels estudiosos és l'incen-tiu més poderós per a continuar el que, en la darrera centúria, iniciaren aquells homes dignes de perdurable record. El Dr. Vilaseca segueix la mateixa via, vençant obstacles, resistències i incomprendions que arreu se li presenten, sense minves en el seu apostolat científic, com queda palesament demostrat en la seva novíssima obra.

Una trentena d'estacions, són les explorades en la contrada que ha fet objecte del seu profitós estudi. El material obtingut és importantíssim, la qual cosa demostra el considerable desenrotllament que assolí la indústria del sílex en la llunyana època de la pedra treballada, primer esbós de la indústria humana a la nostra terra.

És una aportació considerable a la Prehistòria catalana, fruit de quinze anyades de treball. Encara que hi manca molt perquè la tasca sigui acabada, avui podem ocupar un bon lloc entre les nacions que més s'han distingit en aquest caire de les ciències històriques. Arreu han florit nuclis importants, veritables fites que assenyalen l'ample camp d'investigació posat a disposició dels estudiosos actuals i futurs.

Les «Consideracions generals» amb què acaba l'obra del Dr. Vilaseca, contenen un interessant i molt útil estudi de la constitució geològica del Priorat i situació de les estacions explorades, la qual cosa permet fixar els llocs d'on tragué l'home prehistòric prioratí el principal material lític dels seus treballs, això és, el sílex. No és menys de gran

utilitat la idea abreujada que dels noms dels materials i llur cronologia dóna l'autor. Completa l'estudi amb l'examen dels fragments de ceràmica descoberts en les estacions estudiades i la nota d'etnologia amb què acaba la important monografia que ha motivat aquesta nota, més concisa del que es mereix el treball benemèrit del Dr. Vilaseca.
C.

VIOLANT I SIMORRA, R.—*El cultiu tradicional de les abelles al Pallars Sobirà*.—1936.

Es tracta d'un opuscle el contingut del qual fou publicat a la revista «Agricultura i Ramaderia». Amb la meticulositat a què ens té acostumats el nostre consoci senyor Violant hi són descrits tots els estris, activitats i operacions que comporta la cura i explotació de les abelles a les valls del Flamisell i de Bòssia (Pallars Sobirà). L'autor ha recollit pacientment els conceptes i les pràctiques tradicionals de l'aprofitament apícol, i ho fa valent-se dels mots tècnics populars. La quarantena de pàgines d'aquest treball, convenientment il·lustrades, constitueixen una nova aportació del senyor Violant no sols al folklore pallarès, que és la seva finalitat monogràfica, sinó una contribució valuosa al folklore de Catalunya. En acabar aquesta recensió hem de dir com després de llegir cada nou treball del nostre consoci, que esperem amb veritable impaciència l'altre treball que deu tenir en estudi, perquè el senyor Violant - com ja se n'hauran donat compte els lectors del nostre BUTLLETÍ - és un treballador infatigable.

P. VILA

SOLER DE MORELL, J., PVRE.—*El «Pelegrí» de Tossa*.—Vic, 1935.

Tots els excursionistes saben que l'autor d'aquest opuscle és un enamorat de Tossa. Primer la dibuixà dins els seus aspectes més pintorescos, després en els seus detalls arquitectònics. Ara ha començat per escriure d'ella. Sacerdot, ha volgut

descriure la tradició curiosa d'un vot religiós del poble que s'ha conservat a través de les centúries. El compliment d'aquest vot arrenca d'alguna d'aquelles pestes terribles que antany assolaven la terra amb flagellades tràgiques. Donada la repetició d'aquestes epidèmies, com que manca la documentació és difícil fixar no sols la data sinó també l'època d'aquest vot de poble i, per tant, la institució del «pelegrí» com a delegat complidor de la promesa feta per la vila d'anar en romiatge a la capella de Sant Sebastià, de Santa Coloma de Farners.

Mossèn Soler suposa que la peregrinació data de finals del segle xiv perquè així ho diuen els goigs; però, com que manca una documentació feaent, no creiem que per aquesta dada himnàrica hom pugui fixar l'origen d'aquest costum pietós.

Sigui com vulgui, l'opuscle susdit és una bona aportació a la història de Tossa i al folklore religiós de Catalunya.

P. VILA

BIBLIOTECA

VOLUMS INGRESSATS DARRERAMENT

PER COMPRA

HALLBERG, DR. F.—*Ski Actuel. Manuel approuvé par la Fédération Française de Ski.*—110 pp.—B. Arthaud.—Grenoble, 1936.

PINYES, RAMON.—*Monografía de l'Ermita de la Mare de Déu del Roser de Vallmoll.*—106 pp.—J. M.ª Requesens.—Montblanc, 1935.

PER DONATIU

AMADES, JOAN.—*Cançons populars humorístiques.*—158 pp.—F. Camps Calmet.—Tàrrrega, 1936.

AMICS DE L'ART VELL.—*Els sis primers anys. 1920-1935. Memòria...* per Cèsar Martinell.—(Pere Bas Vich).—Barcelona, 1935 (de l'entitat).

ESTELRICH, J.—*Del libro y su emoción.*—Cámara oficial del Libro de Barcelona.—1936 (de l'entitat).

JUNCEDA, JOAN G.—*Assaig sobre l'hu-*

morisme gràfic. Conferència.—80 pp.—Institut Català de les Arts del Llibre.—Barcelona, 1936 (de l'entitat).

PONS FARRÉ, JOAN.—*Beata Maria Acrimontis. Notes històriques de l'església major d'Agramunt.*—155 pp. Spes.—Barcelona, 1936 (de l'autor).

SALVAT, SANTIAGO.—*L'Editor davant el llibre.*—52 pp.—Imp. Elzeviriana.—Barcelona, 1936 (de l'Institut Català de les Arts del Llibre).

VILASECA, SALVADOR.—*La indústria del Sílex a Catalunya. Les estacions tallers del Priorat i extensions.*—120 pp.—Llibr. Nacional i Estrangera.—Reus, 1936 (de l'autor).

DE LA FAMÍLIA DEL DR. OLIVER

BALAGUER, VÍCTOR.—*Reseña de los festejos celebrados en Barcelona en los primeros días de mayo de 1860 etc...*—Barcelona, 1860.

BARALLAT Y FALGUERA, CELESTINO.—*Principios de Botánica funeraria.*—Celestino Verdaguer.—Barcelona, 1885.

BARBERÁ, JOSÉ M.^a DE.—*Los restos de Roger de Lauria ¿dónde están?*—Nello.—Tarragona, 1892.

Festivas demostraciones y Majestuosos obsequios con que el muy ilustre y fidelísimo consistorio de los diputados y oydores del Principado de Cataluña celebró .. de sus Católicos Reyes D. Felipe IV de Aragon y V de Castilla...—Rafael Figueró.—Barcelona, 1702.

Guia de Barcelona para 1847.—Imp. de la Fraternidad.—Barcelona, 1847.

Indicador de Barcelona. 3.ª edic.—Imp. La Publicidad.—Barcelona, 1858.

MADRAZO, FCO. DE PAULA.—*Impresiones de un viaje a Barcelona.*—J. Fortanet.—Madrid, 1858.

MASRIERA, ARTUR.—*Perlas catalanas, llegendas, tradicions, rondallas...*—La Renaixensa.—Barcelona, 1878.

MERINO, JOSÉ M.^a.—*Barcelona. Guia General de la Ciudad.*—Henrich y C.^a.—Barcelona, 1918.

ROMAGUERES Y PONS, LLUÍS.—*Explica-*

ció del Ball de las Sardanias.—La Condal.—Barcelona, 1890.
 RUBIÓ Y ORS, JOAQUIN.—*Breve reseña del actual renacimiento de la Lengua y Literatura Catalanas.*—Celestino Verdaguer. — Barcelona, 1877.

SALA, AGUSTÍN.—*Censura sobre algunos hechos del martirio de Santa Eulalia Barcelonesa...* — Joaquín Ibarra.—Madrid, 1782.

SEGURA, MOSSÈN JOAN.—*Historia del Santuari de S. Magi.*—Imp. Catòlica.—Barcelona, 1886.

NOTICIARI

DE L'EXPEDICIÓ FRANCESA A L'HIMALAIA.—Hem rebut una postal des de Srinagar a Kashmire, abans de començar «la gran solitud de quatre mesos», en la qual el nostre amic Dr. J. Arlaud i també H. de Segogne envien una salutació a llurs companys del CENTRE.

Inútil dir que els desitgem un èxit complet en la seva arriscada empresa.

UNA EXPEDICIÓ JAPONESA A L'HIMALAIA.—El nostre consoci Eudalt Serra, que actualment resideix al Japó, ens ha tramès un article del diari «The Osaka Mainichi» on es dona compte d'una expedició nipona, per membres del Club Alpí de la Universitat de Rikkyo i ajudada per aquell diari, amb l'objecte d'assolir alguns cims verges del grandió conjunt de l'Himalaia, que escollirà com a camp d'operacions una de les regions següents: El districte de Sikkim amb el Kanchinjanga; el districte de Garhwal o bé el de Kashmir.

La caravana la integren professors i alumnes d'aquella Universitat i espera poder deixar el Japó vers l'Índia a mitjans del proper juny. El director, Professor Tsuji, ha manifestat que, amb preferència, voldrien poder dedicar-se al districte de Garhwal, on anteriorment un altre japonès, Deujiro Hassegawa, efectuà alguna incursió.

Confiem poder donar més endavant nous detalls d'aquesta nova expedició a l'Himalaia, que és la tercera d'enguany.

DESCOBRIMENTS ARQUEOLÒGICS A BADALONA.—Continuen els treballs a la veïna ciutat per a posar al descobert les importantíssimes restes d'època romana que es tornen a la llum. Darrerament, s'ha trobat un interessant relleu de marbre i altres exemplars que enriquiran l'important Museu local en vies d'instal·lació.

LA SALVATJADA PERPETRADA A LA CASA DE L'INSIGNE PEREDA, A POLANCO.—La premsa ha donat la nova del vergonyós fet d'haver estat violentada l'habitació del gran novel·lista muntanyenc tan amador de la nostra terra. Sembla que hi ha destruït el moblatge i les obres artístiques que convertien en un Museu l'estatge de l'autor del *Sabor de la Tierruca*.

Impressionada pel fet, la Junta Directiva del CENTRE acordà dirigir-se a la família de Pereda manifestant-li el seu sentiment, i, ensem, adreçar a les autoritats locals una protesta pel fet vandàlic que, amb tants d'altres, lamentem tots els qui rendim culte als valors morals del nostre temps, desconeguts per la més bàrbara ignorància (1).

DESCOMPES ALS SOCIS DEL CENTRE.—El nostre consoci senyor Ramon Font i Borrell, constructor d'articles d'esports, ha tingut la gentilesa de distingir el CENTRE i els seus socis amb l'oferiment d'un descompte del 10 per cent sobre tots els articles

(1) El CENTRE ha rebut una atentíssima lletra d'agraïment del senyor Vicenç de Pereda, fill del gran escriptor, en nom propi i dels seus germans, en contestació a la que els fou dirigida lamentant la salvatjada.

de la seva fabricació que són, principalment, els relacionats amb els esports de neu, excursionisme, campíng i nàutic, tals com esquís, kaiaqs, etc.

El descompte esmentat podran obtenir-lo els socis del CENTRE mitjançant acreditar aquesta condició amb el carnet d'identitat.

LA MURALLA ROMANA DE BARCELONA. —Sembla que serà un fet, pròximament, poder veure acabades les obres de restauració dels panys de la muralla romana que existeixen al carrer de la Corribia, sota de l'excavació reial de Santa Àgueda, que està destinada a Museu d'orfebreria religiosa catalana.

Començades dites obres el mes d'octubre de l'any passat, es tracta d'inaugurar-les dintre de poc temps. Per a donar al lloc el major aspecte monumental que requereix pel seu interès històric i arqueològic, es posarà al clos tancat, davant les muralles que miren la placeta que s'hi ha disposat, l'estàtua equestre de Ramon Berenguer el Gran, obra de l'insigne escultor Josep Llimona, que el modelà quan fou pensionat per l'Ajuntament per als seus estudis a Roma, obra que fa anys que espera ésser col·locada en algun lloc digne de la seva vàlua artística. Ara es tracta de complir aquest deure a la memòria del gran artista.

També seran acabades les obres de reparació de l'altre tros de la muralla que existeix a la part baixa de la casa de l'Acadèmia de Bones Lletres, al començament de l'antic carrer de Basea. Amb aquestes obres, s'obrirà una comunicació entre la Via Laietana i la placeta de Sant Just, amb la qual cosa es donarà l'interès que es mereix a un lloc sumament interessant de la Barcelona antiga, on hi ha el casal de la comtessa de Palamors, típica construcció gòtica, amb la torre romànica de l'època comtal. En ésser practicable el passatge, podrà visitar-se la casa de l'Acadèmia i utilitzar-se la seva importantíssima Biblioteca.

LA CARRETERA AL MONESTIR DE SANT PERE DE RODA.—Dintre del corrent mes de maig s'inaugurarà la carretera que, sortint de Vilajuïga (poble veí a Figueres) comunicarà amb les ruïnes de Sant Pere de Roda, de manera que en trenta minuts es podrà anar a l'històric monestir. No és menester ponderar la importància d'aquesta millora, que donarà facilitats per a visitar aquest mil·lenari monument, que és un dels més importants del nostre art romànic.

UN NOU MUSEU D'ART BIZANTÍ. —Quan l'emperador Justinianà erigí a la *Hagia Sophia*, (Sabiduria Divina), un temple que volgué que fos més magnífic que el de Salomó, no pogué figurar-se que vuit segles després d'haver portat a terme la colossal obra, fos destinada al culte d'una religió enemiga del Cristianisme, i, molt menys encara, que cinc segles més tard es convertís en el Museu de l'Art que aconseguí el major esplendor durant el seu govern.

És cosa de tothom sabuda que tres dies després de la presa per les tropes turques de la capital de l'imperi bizantí (1453), la superba basílica de Santa Sofia de Constantinoble fou convertida en mesquita, i així ha permanescut fins que el president de la república turca, Kemal Atatürk, fa cosa de més d'un any, decretà la secularització del temple per a destinar-lo a museu d'art i antiguitats bizantines.

Aquest nou destí, que haurà ferit greument els sentiments dels fidels de Mahoma, en canvi ha causat una gran satisfacció als arqueòlegs i artistes de tot el món, perquè ja és un fet no sols la restauració de l'insigne monument, sinó que donarà lloc a què es pugui conèixer i estudiar amb tota amplitud l'Art bizantí, hereu directe de les meravelles alexandrines, com aquestes ho foren de l'immortal Art Grec.

El novell destí de la «Gran Església» li tornarà els prestigis artístics que havia perdut, en part, per reformes i additaments que amagaven la grandiosa bellesa d'aquesta

obra mestra de l'arquitectura, de la qual ni les descripcions dels llibres especialitzats ni les il·lustracions gràfiques no donen idea de la realitat. Sembla que s'hi reuneixi, en una síntesi admirable, tota la saviesa dels arquitectes de l'antiguitat, i s'hi agermanen l'atreviment i l'habilitat tècnica. Aquestes qualitats ara seran posades en tota la seva vàlua en virtut del nou destí.

Els superbs mosaics, els marbres riquíssims, les columnes, capitells i frisos d'afiligranats motius ornamentals, netejats i restaurats, seran l'estoig més esplèndid que guardarà aquestes meravelles, les quals, per l'estil o per l'edat, són germanes de la monumental construcció.

Garantia de l'encert que ha presidit les instal·lacions del Museu, és haver confiat la delicada tasca a l'arqueòleg Aziz Bey, director general dels museus turcs. Comprenent aquest que la cúpula és per ella mateixa el més meravellós del monument, en l'espai que cobreix a immensa alçària no es posarà res que distregui l'aspecte imposant que produeix. Sota seu tot semblaria raquític, malgrat el tamany que tingués, per gros que fos. A les galeries o naus laterals tindran lloc adequat els exemplars; instal·lació magnífica pels revestiments de marbres, mosaics i les columnes de colorits marbres, com cap altre museu no pugui ostentar. Els exemplars arquitectònics de cert volum seran repartits pel jardí que s'està fent al voltant de la basílica, i els objectes més reduïts i les làpides amb inscripcions seran distribuïdes pel nàrtex i a les tribunes altes.

Una de les característiques de la basílica justiniana que s'assenyalen com d'excel·lent interès en la Història de l'Art, consisteix en els mosaics que ornamenten esplendorosament la major part dels elements de la construcció que ho consenten. Pacientment M. Whittemore ha tornat a la llum uns mosaics magnífics,

desconeguts fins ara, amagats durant el destí religiós del monument per contenir representacions figurades prohibides pel Corà, la qual cosa fou causa de la lamentable destrucció d'alguns, els quals revestien certs indrets de la construcció. Una nova font d'estudi s'ha obert amb l'aparició d'aquests exemplars de la musivària bizantina.

L'obra immortal d'Anthemius de Tralles i d'Isidor de Milet torna a recobrar els seus prestigis; i a les Ciències històriques se'ls ha obert una font d'investigacions inapreciable per a l'estudi d'un període del major interès perquè representa el moment de transició de l'Art clàssic amb les noves suggestions d'un esdevenidor ple de promeses realitzades.

La laudable obra del govern turc es completa amb les excavacions per a descobrir la basílica que precedí Santa Sofia, i que fou cremada durant la «setmana tràgica» que sofrí Constantinoble, quan la revolta de l'«anarquista» Nika. Es tracta d'obtenir els vestigis del primitiu art de Bizantí. Fins ara s'ha descobert, sota el nivell de l'època de Justinjà, el mur exterior de l'antiga església, les bases de les columnes del pòrtic, un fragment de mosaic d'ornamentació molt senzilla, i altres elements arquitectònics que es remunten a l'època de l'emperador Theodossi (360). Juntament amb aquests treballs, les recerques arqueològiques continuen amb gran activitat per arqueòlegs anglesos, alemanys i suïssos.

Amb raó pot afirmar M. Albert Gabriel, el qual s'ha ocupat d'aquests fets en el número de desembre darrer de la *Gazette des Beaux Arts*, que aquests descobriments no tardaran a constituir el fons d'un veritable seminari d'estudis bizantins en el quadre únic del món, «d'una de les més grans obres de l'arquitectura de tots els temps».

P. C. i G.